

A decorative frame with a gold border and a scalloped top and bottom. Inside the frame, there are several pink flowers with yellow centers and green leaves. The text is overlaid on the flowers.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بہار ۱۴۰۳

به کوشش مؤسسه آفرینش های هنری آستان قدس رضوی
نظارت و اشراف: محمد جواد استادی
مدیر اجرایی و ویراستار: لیلا بحر
طراحی و گرافیک: هادی مهری
همکاران: لیلا پارسا فر، شادی غفوریان، محسن قائمی نیک
نگار تشکری، زهرا جعفری، سمانه نیک روش،
نسرین جلیلیان جمع، مرجان جلالی
نسترن هنرور، وحید توسلی، سید محسن شرافت
تصویرگر: مصطفی شفیع کدکنی
لیتوگرافی و چاپ: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی
با سپاس از: دکتر عبد الحمید طالبی، محمد حداد

دلِ مَها
بِبرِ مَها

امام خمینی (ره)

انگیزه بعثت نزول وحی است و نزول قرآن است و انگیزه تلاوت قرآن
بر بشر این است که تزکیه پیدا بکنند و نفوس مصفا بشوند از این
ظلماتی که در آنها موجود است.

(صحیفه امام، ج ۱۴، ص ۳۸۸)

مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

خدای متعال در هیچ‌یک از کتاب‌های آسمانی، مثل قرآن آحاد بشر را موعظه نکرده، به آنها درس نداده، آنها را راهنمایی نکرده. فَإِنَّهُ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِينُ وَ سَبَبُهُ الْأَمِينُ وَ فِيهِ رَبِيعُ الْقَلْبِ؛ بهار دل؛ دل را بهاری می‌کند، دل را باطراوت می‌کند، دل را سرسبز می‌کند، دل را زمینه روپاندن معارف و توجهات حقیقی قرار می‌دهد؛ وَ فِيهِ رَبِيعُ الْقَلْبِ وَ يَنَابِيعُ الْعِلْمِ وَ مَا لِلْقَلْبِ جِلَاءٌ غَيْرُهُ؛ این کلمه «جلا» در فرمایش امیرالمؤمنین (ع) است.

(بیانات در محفل انس با قرآن کریم)

۲۵ فروردین ۱۴۰۰

تولیت معزز آستان قدس رضوی

قرآن معجزه‌ای برای تمام بشریت تا روز قیامت است که می‌تواند انسان‌ها را از گمراهی، ضلالت، جهالت و شقاوت نجات دهد و به سوی سعادت، خوشبختی و قرب الهی هدایت کند؛ آیات قرآن می‌تواند در دل و جان انسان‌ها نفوذ و تحول ایجاد کند، به‌طوری که گزارش‌های فراوانی وجود دارند که در طول تاریخ بسیاری با شنیدن حتی یک آیه قرآن، دچار تحول درونی شده و از گمراهی نجات یافته و به هدایت و سعادت رسیدند. قرائت قرآن و حفظ ظاهر آن بسیار ارزشمند است اما نباید تنها به قرائت قرآن بسنده کرد؛ آنچه موجب کمال، رشد و سعادت انسان می‌شود، عمل به قرآن است.

(۱۴۰۲/۱۱/۱۴)

بهار و تحول ۱۴
رمضان بهار قرآن ۱۶
رمضان بهار انسان ۱۸
رمضان بهار حرم ۲۰
دوباره سبزی می شویم ۲۴
قرآن ۱۴۰۰ ساله ۲۶

درآینه تاریخ ۳۱

تنها در قربانگاه دنیا ۳۲
قرآن در کلام امام رضا (ع) ۳۴
تاریخ کتابت قرآن ۴۰
کتابت مصاحف نفیس
گنجینه قرآنی آستان قدس رضوی ۴۴
قرآن در سیره بزرگان ۵۲
قرآن و فرهنگ عمومی ۶۲
بغض خفته ۶۶
نگارخانه ۷۰

درآینه معرفت ۷۵

هدایت رنگ ندارد ۷۶

واینک قرآن ۷۸

زیارت درقرآن ۸۲

مناسک قرآنی درحرم مطهررضوی ۷۶

قرآن درآراء اندیشمندان ۹۸

کام دنیا ۱۰۴

نگارخانه ۱۰۸

درآینه تمدن ۱۱۳

حرف‌های تازه این جهانی ۱۱۴

نظام تمدنی درقرآن ۱۱۶

تمدن سازی درقرآن ۱۲۰

پیشرفت ازمنظرقرآن ۱۲۸

کتابخانه ۱۳۴

آخر خط ۱۴۲

نگارخانه ۱۴۶

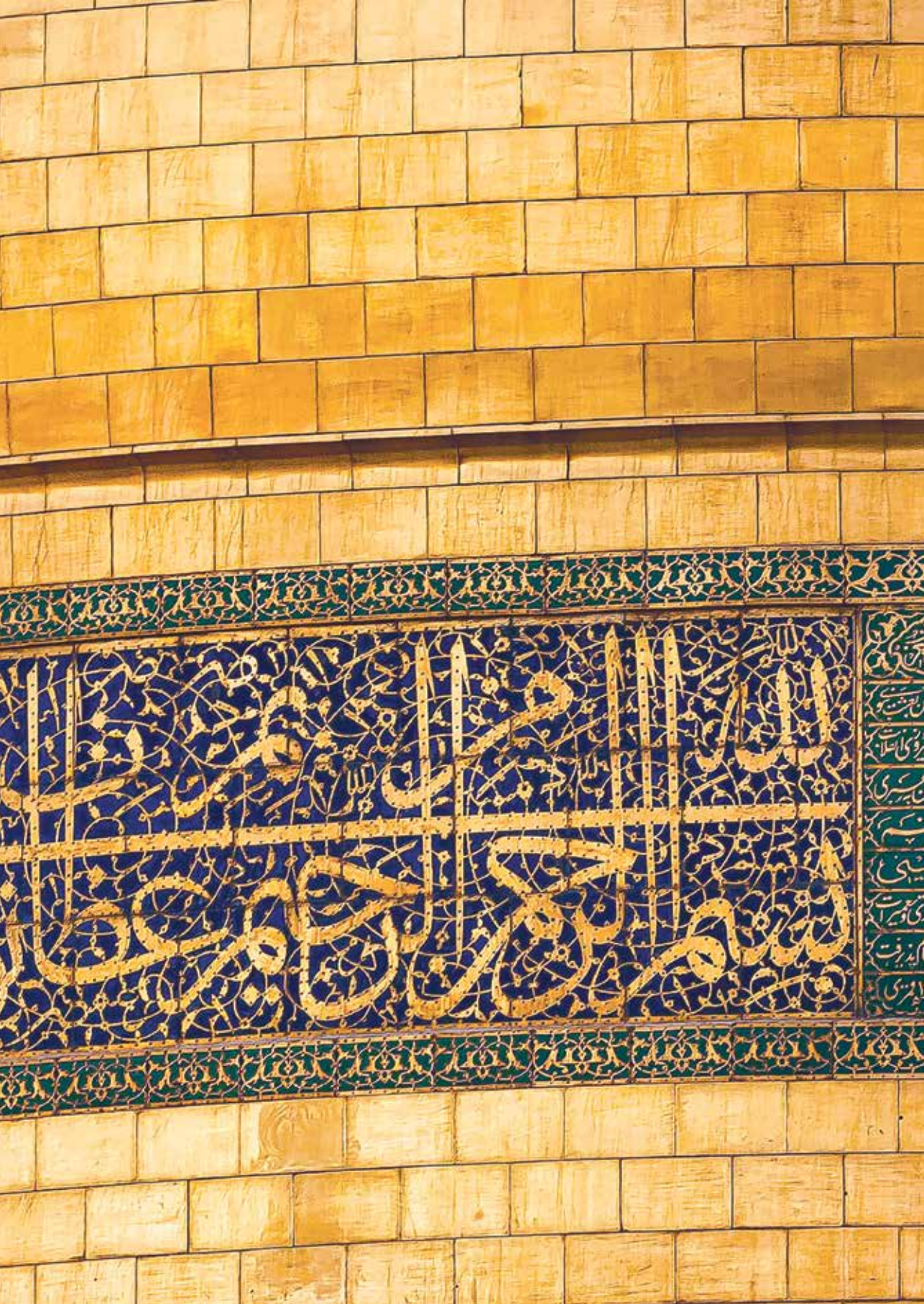
نظام تمدن قرآنی و مکتب هنررضوی ۱۵۰

فعالیت‌های مراکز و مؤسسات

آستان قدس رضوی ۱۵۲

آلا ۱۶۲

بهار آمدنی است

تاریکی موروثی نیست وزمستان تا ابد نمی ماند. زمان می گذرد. زمین می چرخد و با خورشید رخ در رخ می شود و هر قدر دور، هر چند دیر، بالاخره بهار ما را پیدا می کند، برف غم ها نرم نرم آب می شود و اندوه دست سردش را از سرمان برمی دارد. ابرها باران می شوند و شادمانی کم کم می تابد. گرم می شویم. رخت رخوت درمی آوریم و مزین می شویم به جانی نو و فکری تازه. زندگی در رگ و ریشه هایمان می دود جوانه می زنیم و شکفتن از همان لحظه آغاز می شود. چه فاصله کوتاهی است از بدرقه رنج تا پراکنده شدن عطر بهار نارنج. چه هم نشین محبوبی است بهار. شکوفه می دهیم از نگاهش. شعر می شویم از هم کلامی اش و قد می کشیم تا آسمان تا خدا. کاش بهار نرود. کاش بیشتر بماند. بماند حالا که دارد دستمان به ستاره ها می رسد. بماند تا دوباره گرفتار زمستان نشویم. تا تروتازه و زلال بمانیم همیشه. آن قدر زلال که ماه، هلال خودش را در ما تماشا کند.

رَمِضَان

بِرْدَار

قَرَان

با بهار عرهدای تازه می بندیم

گفته اند هر چیزی بهاری دارد و بهار قرآن، رمضان است و چه درست گفته اند. هر بار که رمضان می رسد هر سال که می آید قرآن، گل می کند. به بهار می ماند قرآن در رمضان. همان قدر زیبا، همان قدر شکوفا. همان قدر ساری. سفر می کند کشور به کشور، شهر به شهر، روستا به روستا، خانه به خانه، قلب به قلب. باید غبار راه را از سر و رویش تکاند. مسافر همیشه رازی نو دارد برای شنیدن، قصه ای ناشنیده دارد برای گفتن. قرآن ها از قاب بیرون می آیند و قلب ها می شوند محفل انس با قرآن. هر جا بروی حرف، حرف قرآن است. عطر قرآن است که پیچیده. هر جا سر بزنی قرآن نقل مجالس است؛ انگار هر سال از نو نازل می شود. انگار هر بار حرف تازه ای دارد برای اهالی رمضان. باید جزء به جزء، حزب به حزب، سوره به سوره و آیه به آیه دوباره خواندش؛ دوباره شنیدش. چه با ترتیل پرهیزکار چه با تلاوت عبدالباسط. هر سال باید سهم خودمان را برداریم از این بهار. همیشه مشتی شکوفه دارد قرآن. مشتی شکوفه برای دست هایی که قرآن را ورق زده اند. برای چشم هایی که قرآن را خوانده اند. برای قلب هایی که قرآن را فهمیده اند.

ما را به بهار برسان

چشم دوخته‌ایم به آسمان. دل دل می‌کنیم برای رسیدنت. برای پس زدن پرده شب. برای رؤیت رویت. زودتر بیا. زودتر خودت را به ما برسان. به ما سخت جان‌ها که محرم را تاب آورده‌ایم و در حسرت سفر زیارت اربعین، صفر را به خیرگذارانده‌ایم. به ما که آداب بی‌قراری را بلدیم و در فاطمیه زلال شده‌ایم. به ما که رجب را گرمی داشته‌ایم و قدر شعبان را دانسته‌ایم و درس‌های انتظار را مرور کرده‌ایم و هر روزش را به انتظار آمدن تو، به توبه نشسته‌ایم. نشسته‌ایم و روزها را شمرده‌ایم تا برسی. برسی و باز ما را از دنیا تحویل بگیری. ما را که هراسی از گرسنگی نداریم و می‌دانیم چطور تشنگی را با زمزمه «سلام بر حسین» شرمنده کنیم. خودت را به ما برسان و زنجیر بزن به دست و پای شیطان. بیا تا بی‌وسوسه‌های همیشگی‌اش بنشینیم پای «درس‌هایی از قرآن». بیا و ما را برسان به شب‌های قدر. قدردان و دست‌پر برسان؛ تا از نو متولد بشویم. از نو انسان بشویم. تا اسم‌مان را بنویسند توی فهرست مشتاقان حج؛ بنویسند در لیست کربلایی‌ها. تا بیردمان در صف عاقبت‌بخیرها.

بهار هم زیارت‌نامه می‌خواند

عید در راه است و باز ما دل‌مان هوایی است سال‌مان در حرم شما عید می‌شود یا نه. در حرم شما که حالا حتماً همه خادم‌ها به تکاپو افتاده‌اند برای مُصَفّا کردنش. حالا حتماً یک عده دارند آسمان صحن‌ها را با ریشه‌های نوآذین می‌کنند. فرش‌ها را روزهای آخر عوض می‌کنند ولی آینه‌کاری‌ها را برق انداخته‌اند و حتماً حالا پیدا کردن غبار در حرم‌تان کیمیاست. همیشه کیمیا بوده. آنجا همیشه مهیای عید است. مهیای آمدن است. آمدن ما و شاید حضرت حجت (عج). آنجا همیشه قدم‌گاه بهار است. قدم‌گاه دوبهار است امسال. رمضان زودتر رسیده و نوروز در راه است هنوز. نوروز هم می‌رسد و چه بهارانه‌ای می‌شود حرم‌تان. حرم بی‌زمستان‌تان و چه حیف است ما یک سحر با شما زمزمه نکنیم «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ بَهَائِكَ بِأَبْهَاءٍ وَكُلِّ بَهَائِكَ بَهِيٍّ...». بهار در بهار باشد و ما یک افطاری ساده مهمان سقاخانه شما نباشیم آقا؟

آقا! ضامن آهو! ما که می‌دانیم شما حتی عیدی گنجشک‌های حرم‌تان را هم از حالا کنار گذاشته‌اید؛ ما را کنار نگذارید. ما را هم دعوت کنید به بهاریوسی، به نوشدن در صحن عتیق، به تماشای ضربح‌تان، به زمزمه زیارت‌نامه‌تان، به نجوای مشتاقانه السلام عليك ای بهار بهارها!

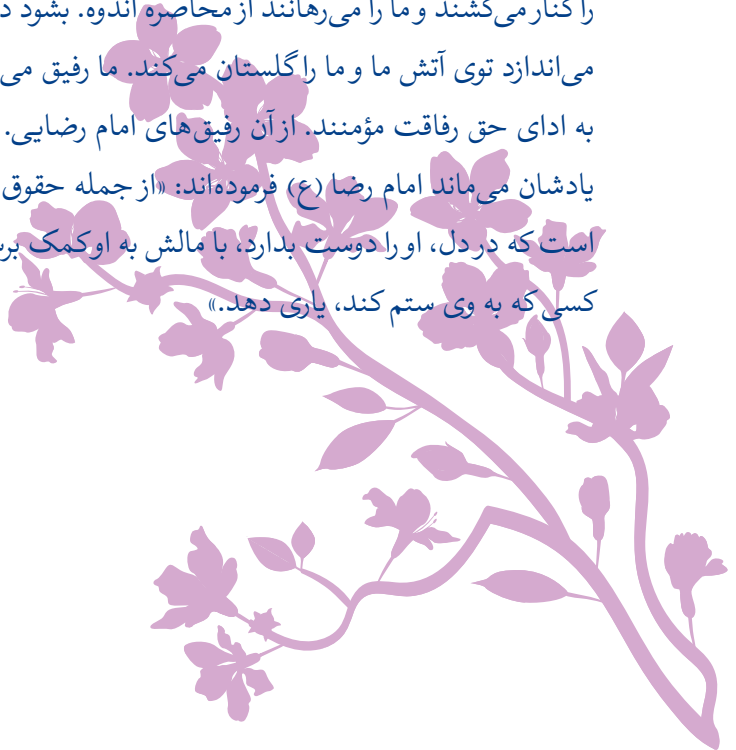

دوباره سبز می شویم

گل به آب و آفتاب زنده است. اگر از نور دور بماند و عطش به ریشه هایش برسد جان از برگ و گلبرگش می رود. جان برود می شود یک شاخه خشکیده. مگر اینکه خیلی زود، زودتر از آن که دیر بشود دستی، دوستی، باغبانی به خاکش آب و به ساقه اش آفتاب برساند. آب و آفتاب کارشان را بلدند. هم دست می شوند و می دوند توی ریشه و رگ و برگ گل. گل از نوگل می شود.

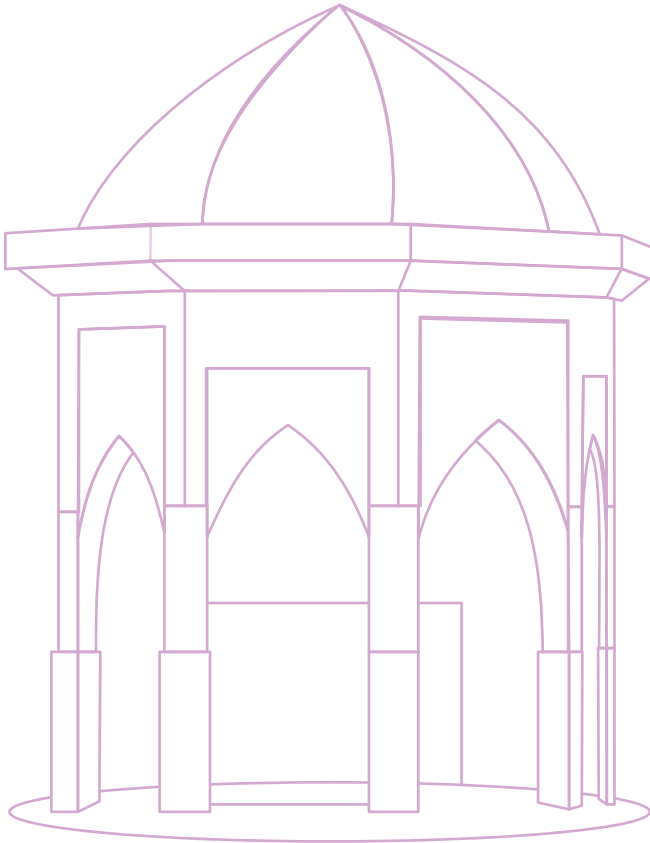
اگر دستی به دوستی و باغبانی به مهرورزی به موقع به ما آب و آفتاب نرساند چه؟ ما هنوز سستیم و ریشه ندانده ایم در دل زندگی. ساقه های ما هنوز ترد و نازک است و تنها، بلاها را تاب نمی آوریم. ما رفیق می خواهیم در این دنیای پُرابتلا. از آن رفیق های جانی که غصه ما برایش قصه نباشد. درد ما را رد نکند. گرفتاری ما گرفتارش کند. از دور نایستد به تماشا. باغبانی بلد باشد. آفت را دور کند و آفتاب را نزدیک. نزدیک تر بیاید. بشود دست هایی که پرده های گرفتاری را کنار می کشند و ما را می رهانند از محاصره اندوه. بشود دوستی که خودش را می اندازد توی آتش ما و ما را گلستان می کند. ما رفیق می خواهیم. از آن ها که به ادای حق رفاقت مؤمنند. از آن رفیق های امام رضایی. از آن ها که همیشه یادشان می ماند امام رضا (ع) فرموده اند: «از جمله حقوق مؤمن بر مؤمن، این است که در دل، او را دوست بدارد، با مالش به او کمک برساند [و] او را در برابر کسی که به وی ستم کند، یاری دهد.»

امام رضا(ع):

إِنَّ مِنْ حَقِّ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ: الْمَوَدَّةَ لَهُ فِي صَدْرِهِ، وَالْمُؤَاسَاةَ لَهُ فِي مَالِهِ، وَالنُّصْرَةَ لَهُ عَلَى مَنْ ظَلَمَهُ.
از حقوق مؤمن بر مؤمن دیگر این است که: او را در دل دوست بدارد، با مالش به او یاری رساند، او را در برابر ستمگریاری نماید.

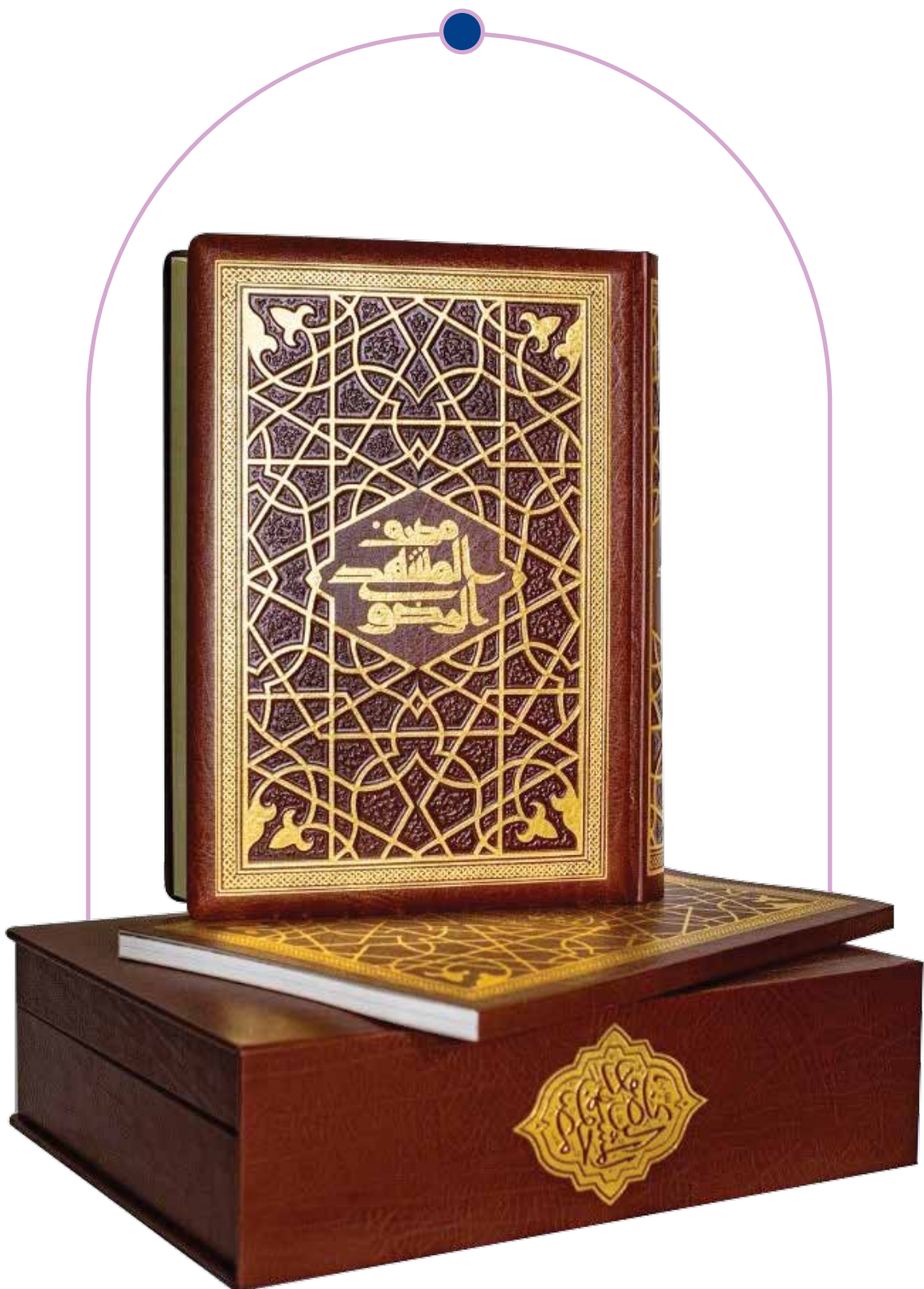
(بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۲۳۲، ح ۲۸)

قرآن ۱۴۰۰ ساله

«مصحف المشهد الرضوی» عنوانی است
برای مجموع دو نسخه قرآنی با خط حجازی کهن به
شماره‌های ۱۸ و ۴۱۱۶ در کتابخانه آستان قدس رضوی. این قرآن با ۲۵۲
برگ، کامل‌ترین مجموعه اوراق از یک قرآن کامل از سده نخست هجری در
سراسر جهان به شمار می‌آید که بیش از ۹۵ درصد متن قرآن را دربر دارد.
مصحف المشهد الرضوی بر روی قطعات چرمی به ابعاد ۵۰ در ۳۵ سانتی‌متر و در
مدینه یا کوفه نوشته شده و در قرون بعد به خراسان و شهر نیشابور انتقال یافته
است. با توجه به ویژگی‌های متنی این مصحف، ویژگی‌های رسم، غرائب املائی،
اختلاف قرائات، چینش یا ترتیب‌بندی سوره‌ها و نهایتاً برپایه آزمایش‌های متعدد
کربن ۱۴، روشن شده است که بخش اصلی این نسخه در سده نخست هجری
کتابت شده است.

مجموع ویژگی‌های این مصحف، در کمتر نسخه‌ای از قرآن‌های کهن به خط
حجازی یافت می‌شود. از این رو، «مصحف مشهد رضوی» یکی از مهم‌ترین اسناد
عینی در شناخت ما از تحولات تاریخ متن قرآن کریم در سده نخست هجری است.
این مصحف در اواخر قرن پنجم هجری بر حرم امام رضا (ع) وقف شده و از آن
زمان تا کنون در حرم رضوی قرار داشته است. مالک نسخه در آن زمان فردی به نام
علی بن ابی القاسم المقرئ السروی بوده است. در آغاز نسخه شماره ۱۸ (برگه A1a)

[illegible]

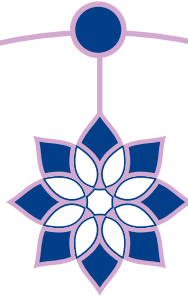
وقف نامه ای به امضای مالک نسخه
 علی بن ابی القاسم المقرئ السروی، چنین آمده است:
 هذا المصحف وهو بخط أمير المؤمنين علي بن أبي طالب عليه السلام
 وقف على مشهد السيد الإمام السعيد الشهيد أبي الحسن
 علي بن موسى الرضا رحمه الله عليه الموضوع بالطوس وقفه مالكة على بن
 أبي القسم المقرئ السروی تقرباً إلى الله عز وجل و طلباً لمرضاته بلغ الله آماله و
 كتبه... الوراق الطبری
 امروزه در جهان هیچ نسخه مستقلى وجود ندارد که مربوط به قرن اول هجری بوده و
 این حجم از متن قرآن کریم را دربرداشته باشد.
 متن کامل «مصحف مشهد رضوی» با اجازه و همکاری کتابخانه آستان قدس
 رضوی و با تحقیق و توضیحات و مقدمه مرتضی کریمی نیا، از سوی «مؤسسه آل
 البيت عليهم السلام لإحياء التراث» در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۲ (۲۰۲۲-۲۰۲۳ میلادی) به
 صورت فاکسیمیل به دوزبان عربی و انگلیسی منتشر شده است.

دراپنه تاریخ

تنبيه در
قربانگاه
دنیا

جبرئیل گفت: «بخوان!»

پیامبر جواب داد: «نمی‌توانم!»

دوباره جبرئیل گفت: «بخوان محمد!»

جواب همان بود که قبلاً شنیده بود. باز گفت: «بخوان، به نام پروردگارت بخوان!» و پیامبر این بار خواند. خواند «اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ» و غار حرا عجب استوار بود که از شوق شنیدن آن لحن نجیب و عزیز هزارپاره نشد و احد چه خوب امانتداری بود که از وجد آن گفت‌وگواز هم نگسست و مکالمه الله و امین الله را تاب آورد. پیامبر خواند نه همان یک شب و نه همان یک بار که ۶۲۳۶ بار آیه به آیه قرآن را شنید و برای مردم خواند. آیه‌هایی که می‌آمدند تا پرده‌های جهالت را کنار بزنند تا یادمان بدهند در سیاه چال هم می‌توانیم عزیز بشویم اگر یوسف باشیم؛ تا بفهمیم عیسی را فقط به مریم‌ها می‌دهند و دل‌ها که هیچ، حتی دریاها مطیع ما می‌شوند و با یک اشاره ما می‌شکافند اگر موسی باشیم؛ و در کاخ فرعون هم می‌شود آسیه ماند و دختران اگر زنده به گور نشوند می‌شوند هاجر و آتش، گلستان می‌شود بر ابراهیمی‌ها. و فقط اسماعیل‌ها زنده و بنده از قربانگاه برمی‌گردند و چه قربانگاه مخوفی است دنیا اگر دست‌مان از قرآن خالی باشد. اگر صدای پیامبر را نشنویم. نشنویم که هنوز دارد قرآن می‌خواند. هنوز دارد کلام خدا را برایمان کلمه به کلمه زمزمه می‌کند تا عزیز بشویم. تا بنده بشویم.

قرآن در کلام
امام رضا(ع)

قرآن، کتابی همیشه جاوید

وقتی در نزد حضرت امام رضا(ع) از جایگاه والای قرآن، سخن به میان آمد، آن بزرگوار در پاسداشت برهان و معجزه بودن این کتاب فرمودند: «قرآن، ریسمان ورشته مستحکم و دستگیره نیرومند و راه روشن و تعالی بخش خداست که انسان را به سمت و سوی بهشت رهنمون می شود و از گرفتار شدن در آتش جهنم نجات می بخشد. این کتاب آسمانی در گستره زمان هرگز کهنگی نخواهد پذیرفت و تلاوت او بر زبان ها دشوار و خسته کننده نیست، راز و رمز این حقیقت آن است که قرآن فقط برای زمان خاصی و اقامت ویژه ای قرار داده نشده، بلکه این کتاب عالی ترین دلیل است برای هرانسانی، و هیچ گاه باطل و کاستی در آموزه هایش راه پیدانمی کند. بدین سبب که از نزد پروردگار حکیم و ستودنی نازل شده است.

(عیون اخبار الرضا(ع)، ج ۲، ص ۱۶۷)

قرآن پاسخ‌گوه نیازهاے بشر

امام رضا(ع) در بیان این‌که قرآن پاسخ‌گوی همهٔ نیازهای انسان و ضرورت‌های اجتماع در زندگی مادی و معنوی بشر است می‌فرماید:

خداوند رسولش را به سوی خود فرانخواند، مگر پس از این‌که دین را برای او کامل ساخت و قرآن را براو فرو فرستاد، قرآنی که در آن همه چیز به تفصیل بیان شده است و حلال و حرام، حدود، احکام و هر چیز دیگری که مردم بدان نیازمند باشند. خداوند دربارهٔ قرآن می‌فرماید: «مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ» مادر قرآن از بیان هیچ چیز فروگذار نکردیم.

(انعام: ۳۸) (مسند الرضا(ع)، ج ۱، ص ۳۰۹)

قرآن جامع کتب آسمانے

امام رضا(ع)، در حدیث
شرایع الاسلام می فرمایند: اسلام محض شهادت
به یکتایی خداست که خدایی جز او نیست... و تصدیق
به کتاب او که راست و عزیز است. آن کتابی است که نه از پیش رو
و نه از پشت سر، باطل در آن راه ندارد و فرستاده شده از جانب خداوند
حکیم و حمید است. این کتاب (قرآن) دربردارنده همه مطالب کتب
آسمانی است که پیش از آن نازل شده و از آغاز تا پایانش حق و صحیح
است و ما به همه آیات آن از محکم و متشابه و خاص و عام و وعده و
وعیدها و ناسخ و منسوخ و تمام قصص و اخبارش، ایمان داریم و
هیچ کس از مخلوقات نمی تواند مانند قرآن بیاورد.

(عیون اخبار الرضا(ع)، ج ۱، ص ۴۴۵)

در خانه‌هایتان قرآن بخوانید

از امام رضا(ع) روایت شده که حضرت رسول(ص) فرمودند: برای خانه‌های خود، سهمی از تلاوت قرآن قرار دهید، چون هرکس در خانه خود قرآن تلاوت کند، کارهای اهل آن خانه آسان گردد و خیر و برکت در آن خانه زیاد شود و هر خانه‌ای که در آن قرآن تلاوت نکنند، کارها بر اهل آن تنگ شود و خیر و برکت در آن خانه کم گردد و ساکنان آن بی برکت و در نقصان باشند.

(وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۸۵)

قرآن کتاب هدایت

ریان بن صلت گوید: از حضرت رضا(ع) سؤال کردم نظر شما درباره قرآن چیست؟ فرمود: قرآن کلام خداست از آن نگذرید (قدم فراتر ننهید) و از غیر آن هدایت مجوید که گمراه خواهید شد.

(مسند الامام الرضا(ع)، ج ۱، ص ۳۰۸)

تاریخ کتابت قرآن

یکی از بحث‌های مطرح‌شده در حوزه قرآن و قرآن‌شناسی، مسأله تاریخچه نگارش قرآن است. از زمان نزول قرآن، برای حفظ قرآن از تحریف و فراموشی هم‌زمان با عصر نزول دوروش را به کار می‌بردند: یکی حفظ قرآن، به این صورت که وقتی آیه‌ای بر حضرت محمد(ص) نازل می‌شد، ایشان به اطلاع مسلمانان می‌رساندند و عده‌ای که دارای حافظه‌ای قوی بودند آن را حفظ می‌کردند و عده‌ای دیگر نیز آن را در نوشت افزارهای معمول زمان خود می‌نوشتند. پیامبر اکرم(ص) به منظور صیانت از نصوص قرآنی، دستور دادند قرآن را بنویسند و همگان را به کار نوشتن تشویق می‌کردند. آنان که دست اندرکار نگارش قرآن بوده‌اند «کُتَّاب وَحی» نامیده می‌شدند. طبق مطالعات محققان اسلامی و گروهی از خاورشناسان، شمار نویسندگان وحی به ۴۳ یا ۴۵ نفر می‌رسد که در زمان پیامبر(ص) به کتابت وحی اشتغال داشتند.

شیوه کتابت در عهد رسالت بدین گونه بود که بر هر چه یافت می‌شد و امکان نوشتن روی آن وجود داشت، می‌نوشتند، مانند:

۱. عُشْب: جمع عسیب، جریده نخل یا چوب وسط شاخه‌های درخت خرما که برگ‌های آن را جدا می‌ساختند و در قسمت پهن آن می‌نوشتند.
۲. لِحَاف: سنگ‌های نازک و سفید
۳. رُقَاع: تکه‌های پوست یا ورق (برگ) یا کاغذ
۴. اُدْم: پوست آماده‌شده برای نوشتن

در قرآن و حدیث عموماً از ابزارهایی برای نگارش یاد شده است که اکثر آنها کم و بیش مورد استفاده کُتَّاب وحی در نگارش قرآن کریم هم‌زمان با حیات پیامبر اکرم(ص) بوده است. در قرآن نام نوشت افزارهای زیر را به مناسباتی می‌بینیم:

قرطاس: به معنی کاغذ است که در آیه «وَلَوْ أَنزَلْنَاهُ عَلَیْكَ کِتَاباً فِی قِرْطَاسٍ» از آن یاد شده است.

قلم: که به صورت مفرد و به صورت جمع (اقلام) چهار بار در قرآن به کار رفته است.

صُحُف: به معنی برگ‌هایی از کاغذ
که روی آن نوشته شده است. برگی که از دور رو
مکتوب باشد.

این واژه به همان صورت، در هشت آیه قرآن آمده است.
رَقٌّ: به معنی پوست نازک و ظریفی که بر آن می‌نویسند. این کلمه در آیه «فِي رَقٍّ
مَنْشُورٍ» آمده است.

محدث نوری، از محدثان شیعی، می‌نویسد: از مجموع اخبار و احادیث مربوط به
جمع قرآن برمی‌آید که قرآن، با ترتیب موجود، در زمان پیامبر (ص) نبود و حتی کسی
آن را با چنین ترتیبی حفظ و از بر نکرده بود، بلکه قرآن که به تدریج نازل می‌گردید، در
دو جا نگه‌داری می‌شد: یکی نزد رسول خدا (ص) که پراکنده و نامنظم بود و دیگری
نزد نویسندگان وحی که از میان آنها سه نفر انتخاب شدند و وحی را روی حریر و کاغذ
و استخوان شانه شتر و گوسفند می‌نوشتند. بعد از رحلت پیامبر (ص) این نوشته‌ها در
اختیار امیرالمؤمنین، حضرت علی (ع) قرار گرفت.

محققان درباره اولین نویسنده وحی در مکه، نام عبدالله بن سعد و راجع به نخستین
نویسنده وحی در مدینه نام ابی بن کعب را به میان می‌آورند؛ ولی بر اساس روایات،
آن که بیش از همه به نگارش وحی موفق بود، در مرحله اول علی بن ابی طالب (ع) و
سپس زید بن ثابت است، چون این دو بیش از دیگران ملازم پیغمبر (ص) بودند.

حضرت علی (ع) از یک سو، با خط خوش کوفی آشنا بود و از دیگر سو، از برجسته‌ترین
شاگردان رسول خدا (ص) و همراه و نیز تنها کسی بود که همواره در پیدا و پنهان، با
رسول خدا (ص) حشرونشر داشت و از همین روزه به شأن نزول، محکم و متشابه،
ناسخ و منسوخ‌های قرآن آگاهی کامل داشت. چنین شد که حضرت علی (ع) بعد از
رحلت رسول خدا (ص) به یکی از اساسی‌ترین دغدغه‌های اساسی آن بزرگوار جامه
عمل پوشاند و به جمع‌آوری و تدوین قرآن، که ضرورت بسیار داشت، پرداخت.
از بررسی روایات و شواهد تاریخی چنین استفاده می‌شود که در زمان پیامبر (ص)

چینش کلمات، ترتیب و تدوین
سوره‌ها به صورت کنونی انجام گرفت؛ ولی در زمان
خلفا دو مرحله زیر بر تدوین قرآن کریم افزوده شد:
مصحف‌های پراکنده یک جا جمع و در یک مجلد قرار داده شد و به
صورت کتابی مدون درآمد.

همچنین پس از آن به توحید مصاحف پرداخته شد؛ زیرا در آن زمان بیش از ۱۵ سال
از رحلت پیامبر (ص) گذشته بود. در این مدت سرزمین اسلام گسترش یافته، زبان‌ها
و لهجه‌های گوناگون در حوزه اسلام به وجود آمده و باعث تشدید اختلاف قرائات
شده بود. از این رو برای جلوگیری از این اختلافات، ۱۲ نفر به سرپرستی زید بن ثابت به
توحید مصاحف پرداختند.

اهل بیت (ع) بر قرآن‌نویسی تأکید فراوان داشتند تا آنجا که حتی مستقیماً وارد کار
نگارش قرآن شدند. هم اینک قرآن‌هایی در موزه‌های مهم دنیا منتسب به ۸ امام اول
شیعیان نگهداری می‌شود و نقل است «احمد بن موسی» شاهچراغ (ع)، برادر بزرگ
امام رضا (ع) بیش از یک هزار جلد قرآن کریم در طول عمر خود نگارش کرده است.

کتابت مصاحف نفیس گنجینه قرآنی آستان قدس رضوی

کتابت و خوشنویسی، شریف‌ترین هنر بصری در طول تمدن اسلامی است که در مصاحف قرآنی به واسطه ثبت کلام الهی جایگاه ویژه‌ای یافته و مقوله کتابت را به امری مقدس و معنوی مبدل نموده، چنان که در ارکان زندگی مسلمانان بازتاب یافته است.

سده‌های نخستین اسلامی

در سده‌های نخستین اسلامی، مکتوبات با چهار خط مکی، مدنی، بصری و کوفی نگاشته می‌شد. دو خط مکی و مدنی، امروزه به خط حجازی شناخته می‌شوند که نمونه آن را در قرآن مصحف رضوی می‌توان مشاهده نمود. دو خط کوفی و بصری نیز در نسخه‌شناسی مصاحف به خط کوفی کهن شناخته می‌شوند که از سده چهارم هجری قمری با تحولات صورت گرفته دو خط کوفی مشرقی و کوفی مغربی به اقسام این خط اضافه شد. در گنجینه قرآنی آستان قدس رضوی، بیش از ۵۶۲ مجلد قرآن و جزوه قرآنی به خط کوفی نگهداری می‌شوند که مهم‌ترین مجموعه، ۴۵ قرآن منسوب به خط ائمه اطهار (ع) است. قدیمی‌ترین قرآن به خط کوفی در مجموعه آستان قدس رضوی، قرآن منسوب به خط حضرت علی (ع) بوده که تاریخ کتابت آن مربوط به اواخر قرن اول هجری قمری است.

قرون اولیه اسلامی

در قرون اولیه اسلامی، در کنار خط کوفی، خطوط مستدیر در کتابت نامه‌ها و نسخه‌های خطی به کار گرفته می‌شد. این خطوط در وقف نامه‌های مصاحفی همچون جزوه قرآنی وقفی ابن سیمجور به تاریخ ۳۸۳ ق و جزوه قرآنی وقفی ابن کثیر به تاریخ ۳۸۳ ق و ترقیمه کاتبان همچون برخی جزوه‌های قرآنی عثمان بن حسین و راق غزنوی به تاریخ کتابت ۴۶۲ تا ۴۶۶ ق و همچنین سرسوره‌های فراوانی از مصاحف کوفی عهد غزنویان و سلجوقیان اجرا شده‌اند. تحول نهایی خطوط مستدیر، توسط یاقوت مستعصمی انجام گرفت. از این کاتب ۱۲ مصحف منسوب در گنجینه قرآنی آستان قدس رضوی نگهداری می‌شود.

دوره ایلخانی

از دوره ایلخانی به بعد، تمایل به مصاحف با قطع بزرگ گسترش یافت. از مصاحف نفیس گنجینه قرآنی آستان قدس رضوی مربوط به این دوران است که از سوی کاتب برای سلطان محمد خدا بنده در سال ۷۱۳ ق کتابت شده است. از قرن هشتم هجری قمری شیوه کتابت جلی و خفی نویسی در کتابت مصاحف قرآنی قطع بزرگ گسترش یافت. در این شیوه، دو یا سه سطر درشت نویس به همراه چند سطر خفی از نسخ و ریحان، در کتابت به کار می‌رفت.

دوره تیموریان

دوره تیموریان یکی از دوران‌های زرین در کتابت مصاحف دیوانی است. وجود نسخه‌های سی‌پاره در اندازه بزرگ همچون جزوه‌های وقفی «سوداگر» و «ابراهیم سلطان» نشان از حمایت‌های درباری و حکایت از کتابت مصاحف توسط برخی حکمرانان این دوره دارد. در این دوران خط ثلث با ترکیب حروف محقق در کتابت مصاحف قرآنی بروز بیشتری یافت که اوج آن را می‌توان در اوراق قرآن منسوب به بایسنقر میرزا مشاهده نمود. نفیس‌ترین قرآن کتابخانه آستان قدس رضوی مربوط به دوره تیموری، به کتابت عبدالله طبابخ هروی است. کاتب، خطوط کوفی تزئینی، محقق، نسخ، ثلث و رقاع را در نهایت استادی کتابت نموده، به طوری که در بسیاری از خط‌پژوهی‌های انجام‌گرفته، خط نسخ بی‌نظیر این مصحف را بر خطوط رایج منسوب به یاقوت مستعصمی ارجح دانسته‌اند.

دوره صفوی

با شروع دوره صفوی، شهرهای هرات در شرق، تبریز در غرب و شیراز در مرکز ایران، سه کانون مهم کتابت مصاحف قرآنی را شکل دادند که کاتبان آنان ابداعات و ویژگی‌های خاصی را در کتابت مصاحف به کار گرفته‌اند. در این قرن، برخی از کاتبان ایرانی به هند مهاجرت کردند و بخشی از نفایس کتابخانه متعلق به هنرمندان ایرانی هند، از دوره صفوی تا قاجار است که از جمله می‌توان به قرآن‌های کتابت میر عبدالقادر حسینی شیرازی در قرن دهم هجری قمری و قرآن به کتابت ملاعلی بروجرودی به تاریخ ۱۲۴۵ق اشاره کرد.

در دوره صفوی خط ثلث به کتابت علیرضا عباسی و نسخ ایرانی با کاتبانی چون ابراهیم قمی و احمد نیریزی از منظر خوانش قرآنی سرآمد شد.

دوره قاجار

در دوره قاجار شاهد کثرت کتابت مصاحف قرآنی و وقف بر حرم مطهر رضوی هستیم که در گنجینه قرآنی کتابخانه آستان قدس رضوی نگهداری می‌شوند. از کاتبان مشهور این دوره می‌توان به آقا محمد هاشم لؤلؤئی اصفهانی اشاره کرد که در خط نسخ و شکسته نستعلیق سرآمد بود و همچنین محمد شفیع وصال شیرازی که یکی از کتابت‌های قطع کوچکش در این مجموعه نگهداری می‌شود.

لَا تَمْلِكُ مِنْكُمْ نَفْسٌ مِّمَّا لَكُمْ مَمْلُوكٌ

فَمَا ذُكِرْتُمْ مِنْ شَيْءٍ كَأَنَّهُ زُرْقَانٌ مَفَاقَتُمْ

فِيهِ سَوَاءٌ خَافُوهُمْ كَخِيفَتُمْ أَنْفُسَكُمْ

كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَ بَغِيرِ عِلْمٍ مِّنْ

رِضَا اللَّهِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَّاصِرِينَ

قرآن در سیره
بزرگان

قرآن در سیره امام خمینی (ره)

اولین قدم در فهم و عمل به یک کتاب، مطالعه و قرائت آن کتاب است. حضرت امام (ره) همواره در هر فرصتی، هر چند کوتاه، لحظاتی به تلاوت قرآن مشغول می شدند. این غیر از اوقات منظم و مرتبی بود که هر روز به این امر اختصاص داده بودند. در هر فرصتی که بین کارها فراغت داشتند، قرآن قرائت می کردند. روزانه هشت نوبت قرآن می خواندند و ماهی یک بار قرآن را تمام می کردند. یکی از اعضای دفتر ایشان می گوید: امام در ماه مبارک رمضان بسیار با قرآن مأنوس بودند. من یاد ندارم که در این ماه شریف خصوصاً ماه رمضان آخر عمرشان که اوایل سال ۱۳۶۸ بود به محضر ایشان مشرف شوم و ایشان را جز در حالت قرآن خواندن ببینم. هر وقت کاری پیش می آمد و به محضرشان می رسیدم، می دیدم مشغول تلاوت قرآن مجید هستند. و این انس با قرآن به قدری زیاد بود که در هنگام بمباران و موشکباران تهران، وقتی جهت حفظ امنیت، ایشان دستور دادند کتب از تاقچه بالای سرایشان برداشته شود تا بر اثر لرزش روی سرشان سقوط نکند، امام (ره) اجازه ندادند قرآن و مفاتیح را بردارند؛ چون می خواستند دائماً به آنها دسترسی داشته باشند. در زمانی که چشم ایشان عارضه ای پیدا کرده بود، وقتی دکتر به ایشان می گوید نباید قرآن بخوانید، امام (ره) می فرمایند: من چشم را برای قرآن خواندن می خواهم (برداشت هایی از سیره امام خمینی (ره)، ج ۳).

نقل شده که وقتی خبرنگاران برای مصاحبه در پاریس به محضر امام (ره) آمدند، امام (ره) حدود ده تا پانزده دقیقه معطل می شدند تا خبرنگاران دوربین های خود را تنظیم کنند. امام (ره) در همین فاصله به تلاوت قرآن مشغول می شدند.

قرآن در

سیره رهبری (مدظله العالی)

حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی) از دوازده سالگی، کلاس درس قرائت قرآن داشتند و از این دوران سیر فعالیت‌های قرآنی خود را آغاز کردند. ایشان معتقد بودند جلسه قرائت قرآن به تنهایی کافی نیست؛ بلکه باید مقدمه‌ای باشد تا مردم با مفاهیم قرآن آشنا شوند. ایشان همواره در طول فعالیت‌های خود به مقدم بودن آشنایی بر انس با قرآن، لزوم تدبیر در قرآن و تلاش برای عملیاتی کردن آموزه‌های قرآن در جامعه تأکید داشته‌اند. این دغدغه انس و آشنایی جوانان با مفاهیم قرآن تا آنجا پیگیری شد که فصلی دیگر از فعالیت‌های ایشان، یعنی «مبارزه» برای تحقق حکومت قرآنی شکل گرفت.

آیت الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی) قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، مجموعه‌ای از سری جلسات تفسیری برگزار کردند از جمله: جلسات پایین خیابان؛ جلسات تفسیر در مسجد صدیقی‌ها و مدرسه میرزا جعفر؛ حلقه‌های تفسیر در مسجد قبله؛ جلسات تفسیر در مسجد امام حسن (ع) و مسجد کرامت.

در دوره ریاست جمهوری نیز ایشان درس تفسیر خود را شروع کردند. این بار مخاطبان جلسات، پاسداران نهاد ریاست جمهوری بودند و جلسه، هفته‌ای یک بار در نهاد ریاست جمهوری برگزار می‌شد. بعد از شروع رهبری نیز، جلسات تفسیری در حسینیه امام خمینی (ره) و بیت رهبری برگزار شد.

علاوه بر جلسات تفسیر، یکی از فعالیت‌های ایشان در حوزه قرآن و تفسیر، تألیف و ترجمه کتبی بود که از جمله آنها می‌توان به کتاب‌های «دو پژوهش قرآنی»، «گفتاری در باب صبر» و «طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن» اشاره نمود.

(برگرفته از کتاب رهبر قرآنی؛ مجتمع فرهنگی آموزشی معاونت فرهنگی و اجتماعی سازمان اوقاف و امور خیریه)

آیت الله العظمیٰ مرعشی نجفی (ره)

آیت الله العظمیٰ مرعشی نجفی (ره) با قرآن انس و ممارست دائم داشتند و از هر فرصتی برای تلاوت قرآن مجید و تفکر در آیات الهی استفاده می‌کردند؛ چنان‌که بر اثر این ممارست، نیمی از قرآن را حفظ بودند؛ به‌ویژه سنت حسنه‌ای داشتند و آن تلاوت قرآن پیش از خواب شبانه‌گاهی و پس از خواب بود؛ به این ترتیب که شب‌ها قبل از استراحت، حتماً آیاتی از قرآن را تلاوت می‌کردند. پس از نماز صبح با صدای بلند و آهنگین قرآن تلاوت می‌کردند. به خویشاوندان و نزدیکان، به‌ویژه فرزندان خود سفارش می‌کردند که در منزل هیچ‌وقت قرآن را دور از دسترس قرار ندهند؛ بلکه همیشه آن را در تاقچه و جایی بگذارند که در معرض دید باشد تا دیده شود: «یادتان نرود که هرگاه چشم‌تان به آن می‌افتد، چند آیه‌ای تلاوت کنید و کوشش نمایید تا آیاتی از آن را حفظ کنید.» توصیه می‌کردند که حتماً با وضو و طهارت قرآن را تلاوت کنید: «طلاب عزیز و فضلا! اگر می‌خواهید توفیق از شما سلب نشود، به قرآن نزدیک شوید و فاصله خود را با آن کم کنید. هر روز یک جزء از قرآن را بخوانید یا هر اندازه‌ای که می‌توانید از آیات آن تلاوت کنید؛ زیرا قرائت قرآن باعث آرامش خاطر می‌شود و به شما امنیت می‌دهد.»

(علی اکبر دیلمی، انس با قرآن، ص ۶۲ تا ۶۰)

علامه طباطبائی (ره)

نجمه السادات طباطبائی، فرزند علامه طباطبائی نقل می‌کند: ایشان همیشه بچه‌ها را به راست‌گویی و آرامش دعوت می‌کردند و دوست داشتند آوای صوت قرآن در گوش بچه‌ها باشد. به همین منظور، قرآن را بلند می‌خواندند و در فرصت‌های مختلف، روایات نقل می‌کردند و عقیده داشتند در بچه‌ها مؤثر است (مجله زن روز، شماره ۸۹۲، سال ۱۳۶۱، ص ۱۵۸). علامه طباطبائی علاوه بر واجبات فوق‌العاده، به نوافل یومیّه قرائت قرآن، تهجد دعاها و عبادات دیگر مقید بودند. اگر ضرورتی پیش می‌آمد، قرائت قرآن و بعضی نوافل را در راه نیز انجام می‌دادند. هشت جزء آخر قرآن را حفظ بودند و معمولاً روزها می‌خواندند. حتی در این اواخر که بیماری ایشان را گرفتار ساخته بود و واقعاً رنج‌شان می‌داد و مرتب دارو مصرف می‌کردند، تلاوت قرآن را ترک نمی‌کردند. (نظری، آن مرد آسمانی، ص ۱۲۶)

آیت‌الله‌العظمی سید محمدهادی میلانی (ره)

ایشان به قرائت و تلاوت قرآن ملتزم بود و دست کم ۵۰ آیه قرائت می‌کرد تا به روایات وارده در این زمینه عمل کرده باشد؛ اما هنگامی که قرآن می‌خواند، مصداق فرموده خداوند متعال بود که می‌فرماید: **إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ**؛ مؤمنان همان کسانی‌اند که چون خدا یاد شود، دل‌هایشان بترسد (انفال: ۲) به همین دلیل به هنگام قرائت قرآن، باران اشک برگونه‌هایش سرازیر می‌گشت.

(حسینی میلانی، مرجع آگاه، ص ۱۸)

علامه امینی (ره)

در خواندن قرآن و دعا حریص بود. شب‌ها برمی‌خاست و نماز شب می‌خواند و این عبادت را به نماز صبح وصل می‌کرد و هر روز پس از نماز، یک جزء قرآن را با تدبیر و تفکر تلاوت می‌نمود. در ماه رمضان پانزده بار قرآن را ختم می‌نمود که ثواب چهارده بار آن را به ارواح پاک معصومان و ثواب یک بار را به روح پدرش اهدا می‌کرد این برنامه تا آخر عمرش انجام می‌شد.

(صرفی پور؛ پای درس علما؛ ص ۳۰۲)

قرآن و فرهنگ عمومی

با ظهور اسلام و ورود قرآن کریم در جامعه ایرانی و حضور آن در زندگی مردم، بسیاری از رسم‌ها و آداب ایرانی، رنگ و بوی قرآنی به خود گرفتند. قرآن کریم، تأثیرات شگرفی را در این وادی از خود بر جای گذاشته است. این کتاب آسمانی، بسیاری از آداب و رسوم مردم را به صورت بنیادی، تغییر داده و برخی از سنت‌ها را تعدیل کرده است به گونه‌ای که قرآن از آغاز تولد یک انسان مسلمان ایرانی تا پایان زندگی و حتی پس از مرگ در زندگی مردم حضور دارد و این حضور همیشگی قرآن در حیات فردی و جمعی و فرهنگی و اجتماعی مسلمان ایرانی برکسی پوشیده نیست. به عنوان نمونه می‌توان به قراردادن قرآن مجید زیر سر نوزاد در ابتدای تولد نوزاد و نیز گذاشتن قرآن بر روی سینه متوفی و تلاوت قرآن اشاره نمود. علاوه بر آن، در مراسم نام‌گذاری نوزاد، اسامی انتخابی را در لابه‌لای صفحات قرآن گذاشته، یکی را به قرعه به عنوان نام کودک انتخاب می‌کردند. در گذشته‌های دور که خبری از شناسنامه نبود بیشتر خانواده‌ها تاریخ تولد فرزندان شان را پشت جلد قرآن و به تاریخ قمری یادداشت می‌کردند؛ زیرا به لحاظ تقدس، قرآن بیش از هر چیز دیگری در خانه مورد مراقبت قرار گرفته، حفظ می‌شد و از بین نمی‌رفت. طبق یک رسم و سنت مذهبی مردمی، قرآن به پسر ارشد خانواده به ارث می‌رسید و وی نگهبان این کیان خانواده در مقابل هرگونه لطمه و آسیبی بود و حتی می‌بایست اگر چنین قرآنی از حیز انتفاع خارج شد، که معمولاً لااقل تا یک قرن دوام می‌آورد، اسامی وارد شده در قرآن قبلی به قرآن جدید منتقل شود. برای آیین «قرآن نویسی نام و تاریخ تولد» دورسم عمده وجود داشته است که کم و بیش اجرا می‌شده است؛ برخی خانواده‌ها فرزند را پس از تولد با مقداری هدیه که بیشترین شاخه نبات یا یک کله قند بود، به محضر عالمی می‌بردند تا هم اذان و اقامه به گوش نوزاد بخواند و هم نامش را پشت

جلد قرآن خانوادگی که همراه با نوزاد می‌آوردند، یادداشت کند و گاه در نام‌گذاری نیز با وی مشورت می‌شد. گروهی دیگر که وضع مالی بهتری داشتند جشنی به این منظور در منزل برپا ساخته حتی خطاطان بنام را به این جشن دعوت می‌کردند تا تاریخ تولد نوزاد را با خطی خوش یادداشت کنند. برخی از سنت‌های نیکو که در گذشته و امروز، در میان اقوام مختلف ایرانی مرسوم بوده و هست عبارت است از: قراردادن قرآن در سفره عقد و قرائت چند آیه از آن قبل و بعد از جاری شدن خطبه عقد؛ گذاشتن قرآن بر سر سفره هفت سین و تلاوت چند آیه از آن؛ آوردن آینه و قرآن، پیش از مستقر شدن در خانه نو، به جهت یمن و برکت؛ بدرقه مسافر با آب و آیین و قرآن و عبور دادن مسافر از زیر قرآن به جهت مصون ماندن مسافر از بلا؛ آویختن آیه «وَرَأَى الْيَكَادَ» در داخل یا سردر بیرونی خانه. ختم قرآن در طول سال به خصوص در ماه مبارک رمضان و گرفتن قرآن بر سر درشب‌های قدر نیز از جمله رسوم و مراسمی خاص مذهبی رایج است. علاوه بر این، برخی آداب و رسوم قرآنی و زبانی نیز در این رابطه وجود دارد. به عنوان مثال در نمازهای یومیه سوره فاتحه‌الکتاب به اضافه یک سوره دیگر خوانده می‌شود. بیان برخی اذکار قرآنی نیز در زندگی روزمره ما رواج دارد مانند ذکر «سبحان الله» هنگام تعجب، یا گفتن ذکر «الحمد لله» در پاسخ به احوال‌پرسی، یا خواندن آیه «والله خير حافظاً وهو الرحمن الرحيم» در تنهایی یا زمان وداع و مسافرت. یکی دیگر از سنت‌های پسندیده و مرسوم، که از مؤکدات اسلام نیز است، سنت «وقف و نذر» است. بر این اساس، وقف قرآن چه به صورت عام و چه به صورت خاص در میان مسلمانان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است. از طرفی، قرآن‌های وقفی در پایه‌گذاری و گسترش کتابخانه‌های اسلامی در مساجد و مکان‌های مقدس چون حرم ائمه اطهار (ع) و... نقش بسزا داشته‌اند. نمونه‌های بی‌نظیری از قرآن‌های وقفی در کتابخانه‌ها و قرائت‌خانه‌های آستان قدس رضوی، شاهچراغ شیراز، کاخ گلستان، مرعشی قم، موزه ملک، کتابخانه ملی و... وجود دارد.

(برگرفته از سخنان دکتر محسن معینی در نشست قرآن کریم در میان فرهنگ عامه ایران)

بغض خفته

افکارت به گذشته سفر کرده بود. به آن شبی که باز هم بی‌خوابی امانت را برده بود. چهار سال از آمدنت به مدینه می‌گذشت؛ اما دلت در جایی دیگر بود؛ در مکه، نزد شویت عاص! این چه تقدیری بود که بر پیشانی‌ات نوشته شده بود؟ سال‌ها در مکه در غربت بودی و در حسرت دیدار پدر و خواهرانت و اکنون نیز در مدینه در حسرت دیدار تکه‌ای از وجودت. دل به خاطرات بسته بودی و روزهای پیشین را در ذهنت مرور می‌کردی. به سال‌های اول بعثت فکر می‌کردی. در آن روزهایی که ترس و هراس، بی‌رحمانه بر خانه دلت جا خوش کرده بود. یک طرف پدرت بود و طرفی دیگر شویت. سال‌ها بود که با عاص زندگی عاشقانه‌ای داشتی. نه می‌توانستی و نه می‌خواستی که میانه خود و یار زندگی‌ات را خراب سازی؛ اما تمام خواهرانت مسلمان شده و هم‌راه و هم‌قدم پدرت شده بودند. مگر تو دخت پیامبر نبودی؟ مگر دل به سخنان پدرت نداشتی؟ تو شاهد بودی که پدرت چه روزهای سختی را پشت سر گذاشته بود. او همیشه مرد میدان بود؛ اما تو، زینب، دخت بزرگ پیامبر اسلام، کجای این میدان بودی؟ دیگر وقت در دل نگاه داشتن ایمانت نبود. باید همچون پدرت و خواهرانت اعلام می‌کردی مسلمانی‌ات را.

عاقبت در یکی از سفرهایی که عاص کاروان تجاری‌اش را برده بود، تو مسلمان شدی و هم‌راه و هم‌پای خانواده‌ات. در دلت غوغایی برپا بود. نمی‌دانستی از این پس باز هم تو را دوست خواهد داشت یا سرنوشتی همچون دیگر خواهرانت در انتظارت خواهد بود. عاقبت مسلمانی آنها شد جدایی و طلاق از همسران‌شان و یک دنیا

دل‌تنگی. تو می‌دانستی که دل

نداری جدایی از عاص را. وقتی همه چیز را

شنید، به چشمانت خیره شد. گل خنده از لبانش محو شد.

نگرانی را در چشمانش دیدی. آن شب درسکوت گذشت با آینده‌ای

که هیچ از آن نمی‌دانستی؛ اما باز هم عاشقانه کنار هم ماندید تا آن روز. همان

روزی که خبر اسارت عاص در جنگ بدر را شنیدی. زخم زبان‌ها را بیشتر از قبل

می‌شنیدی و آزارت می‌داد. کنایه‌های خانواده شویت، پدرش و برادرانش؛ اما وقتی

محمد نامه تو و گردن‌بند مادرت، خدیجه را که برای فدیة فرستاده بودی دید، عاص

را با شرطی آزاد کرد و به خانه بازگرداند. عاص هم آدم شکستن قول و قرار نبود. شبانه

و در دل تاریک مکه راهی‌ات کرد به مدینه تا هم به عهدش به محمد وفا کرده باشد

و هم خیالش از حال تو آسوده باشد. چهار سال در دوری و دل‌تنگی گذشت. در تمام

این روزها، زمزمه آرام آیات قرآن راهی بود که محمد در جلوپایت گذاشته بود. آن را

می‌خواندی تا دل ناآرامت آرام بگیرد، تا وجودت پر شود از آن نوری که بر دل محمد

تابیده بود؛ اما دل و جان عاص را چه کسی یا چه چیزی می‌توانست آرام سازد؟

آن روزها گذشت تا به امروز. خبر دهان به دهان گشته و به تو رسیده بود. همان

چیزی که بارها از خدایت طلب کرده بودی. قصه عشقت باید همچون اوسنه‌ای

تکرارنشده‌ی در تاریخ ثبت می‌شد.

قصه ابوالعاص بن الربیع که نه با چشمانی بسته که با دلی محکم و راسخ به خدای

محمد ایمان آورد.

قصه پدری که پدری را بر تو و ابن‌الربیع تمام کرد تا درس مسلمانی را به تمام و کمال

بدهد.

باران رحمت خداوند و پیامبرش چه زیبا بر تو باریده بود. پس از آن که عاص به خاطر

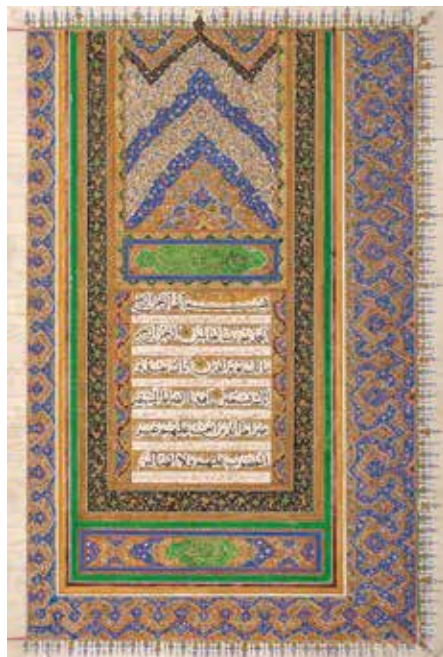
بارکاروانش که در راه بازگشت به
مکه توسط مسلمانان گرفته شده بود به مدینه
آمد؛ آنجا بود که محمد، آیین مسلمانی را بر همه نشان داد.
اموال کاروان را آزاد کرد تا عاص آنها را به صاحبانش برگرداند. پس از
آن خبردار شدی که عاص به مکه برگشت و ادای دین کرد و امانات مردم را
بی کم و کاست به آنان برگرداند و دوباره راه مدینه را در پیش گرفت. او به مدینه آمد اما
این بار با دستانی پُرو سَری بالا. وقت نماز رسید. صبر کرد. پدرت که سلام داد، پیش
رفت. مقابلش زانو زد. مسلمین دیدند و شنیدند که گفت:
- اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمد رسول الله...
تو، زینب، دخت بزرگ پیامبر، بغض خفته در گلویت پس از سال ها دهان باز کرده
بود. پس باید می گفتی. باید فریاد می زدی:
- تولد دوباره ات مبارک!

نگارخانه

قرآن؛ شماره ثبت: ۱۵۷۸
خط: نسخ، نستعلیق و توقیع
ابعاد: ۳۴ در ۲۳ سانتی متر
کاتب: عبدالوهاب شیرازی

قرآن؛ شماره ثبت: ۱۱۲
خط: ریحان، ثلث و نسخ
ابعاد: ۴۰ در ۲۷ سانتی متر
کاتب: میرعبدالقادر حسینی شیرازی

قرآن مجید، شماره ثبت: ۴۷
خط نسخ زین العابدین بن محمد تقی اشرف
الکتاب ۱۲۵۴ هـ ق
ابعاد: ۲۰۰۰×۵/۳۲ سانتی متر، جلد روغنی دورو
موجود در کتابخانه ملک تهران

قرآن مجید، شماره ثبت: ۱۲۰
خط ریحان یا قوت مستعصمی، قرن هفتم هـ. ق.
ابعاد: ۲۴×۵/۳۵ سانتی متر
جلد روغنی یک رو
موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی

حرف قرآن را مدان که ظاهر است
زیر ظاهر باطنی بس باهر است
زیر آن باطن، یکی بطن دگر
خیره گردد اندر او فکر و نظر
زیر آن باطن یکی بطن سوم
کاندر او گردد خردها جمله گم
همچنین تا هفت بطن ای بوالکرم
می شمر تو زین حدیث معتصم
نور قرآن ای پسر ظاهر مبین
دیو، آدم را نبیند غیر طین
ظاهر قرآن چو شخص آدمی است
که نقوشش ظاهر و جانش خفی است

مولانا جلال الدین محمد بلخی

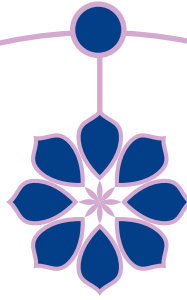
عکاس: سید شهاب الدین واجدی

در آینه معرفت

هنوز صدای گریه دختران از گورهای عمیق به گوش می‌رسید و درس اول و آخر پسرها جنگ بود و هنوز جای زن‌ها کنج خانه بود و مردها نه بال‌ها که با لبه شمشیرها حرف می‌زدند و خشم، رئیس قبایل بود و مد روز، بت پرستی بود و سرنوشت سیاهان فقط غلامی و اسیری بود و هنوز عصر، عصر جاهلیت بود اگر خدا دل می‌برد از هدایت مان. اگر رهایمان می‌کرد بین توارت و انجیل‌های تحریف شده. اگر جلو پایمان را روشن نمی‌کرد. اگر قرآن را نمی‌فرستاد. فرستاده خدا بود که یادمان داد دختر کوثر است و زن گنج خانه است و جنگ پسرها و حتی دخترها جابه‌جایی مرزهای دانش است و دانش را و هدایت را باید جویید حتی اگر در سرزمینی دیگر باشد. و در سرزمینی دیگر، در گوشه‌ای از آفریقا حالا هر روز دو خورشید طلوع می‌کند. خورشیدی از نسل بلال حبشی که وقتی بر بام کعبه اذان می‌گفت صورت شلاق خورده‌اش می‌درخشید. صورت شیخ زکراکی هم می‌درخشد صورتی که آینه زخم‌های تاریخی بشر است؛ اما محبوب است و عزیز، عزیز مردم. مردمی که با هدایت قرآن راه را پیدا کرده‌اند. مردمی که می‌خواهند هر صبح، هر طلوع، به جای صدای گریه‌های خفتگان در گورهای عمیق بی‌عدالتی، از بلندترین مأذنه‌های سرزمین‌شان نوای قرآن را بشنوند. قرآنی که برای هدایت همه است؛ و از آن همه، بعضی‌ها سیاه‌اند و بعضی‌ها سفید و بعضی‌ها ثروتمندند و بعضی‌ها فقیر ولی فرقی در محضر خدا ندارند مگر این که باتقواتر باشند. انسان‌تر باشند. انسانی هدایت یافته... هدایت یافته با قرآن.

کتاب دوستی و دوست داشتن

بگو اگر خدا را دوست می دارید، از من پیروی کنید،
تا خدا شما را دوست بدارد و گناهان تان را ببامرزد، خداوند آمرزنده و مهربان است.

وایمن کفر

کتاب پایداری و تعهد شناسی

بگو: ای کافران! من آنچه را شما می پرستید نمی پرستم.

وایم کرد

کتاب خرد و اندیشیدن

ذکر (قرآن) را بر تو فرستادیم تا آنچه را به آنان فرو فرستاده شده،
برای ایشان آشکار سازی، باشد که بیندیشید.

کتاب خصلت‌های انسانی

هر کس که انسانی را «جز در برابر کشتن کس دیگری یا تباهی کردن در زمین» بکشد، چنان است که تمام مردم را کشته باشد و هر کس انسانی را زنده بدارد چنان است که همه مردم را زنده کرده باشد.

زیارت در قرآن

تمام ادیان و شرایع الهی، انسان را برای بقا می‌دانند نه برای فنا، لذا با آمدن مرگ، جسم خاکی انسان در زیر خاک نهفته می‌شود، اما روح او زنده است و به جایگاه متعالی عروج می‌کند. یکی از عللی که مسلمین را به زیارت اهل قبور سوق می‌دهد، اعتقاد به زنده بودن آنهاست.

زیارت قبور در اسلام، تاریخ دیرین دارد، زیرا پیامبر اسلام (ص) پایه‌گذار زیارت قبور مسلمین بودند. در آموزه‌های قرآنی برای انتقال این مفهوم از واژه‌های «زُرْتُمْ»، «آمین البیت»، «لَتَدْخُلْنَ»، «وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ» و تعابیری که معنای گفته شده را برساند، استفاده شده است. برخی از این اشارات قرآنی بدین شرح است:

- تنها یک بار مشتق زیارت در قرآن کریم به کار رفته است: حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ (سوره تکوین: ۲۱ و ۲۲)

در این آیه، برای «زیارت» دو معنا گفته شد که در هر دو معنا، مفهوم انحراف از چیزی و تمایل به چیز دیگر وجود دارد؛ بنابراین، قرآن، زیارتی را که منشأ آن بیهودگی، تفاخر جاهلی و... باشد، زیارتی صحیح و شایسته نمی‌داند و زیارتی را می‌پذیرد که اهداف آن صحیح و مطابق با حق باشد.

- خداوند در سوره توبه آیه ۸۴ می‌فرماید: «وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ... هرگز بر هیچ یک از آنها (منافقان) که بمیرد نماز مخوان! و بر قبرش (طلب مغفرت و رحمت را) مایست...»

از این آیه استفاده می‌شود که پیامبر اسلام (ص) بر جنازه مردگان نماز می‌خواندند و به زیارت آنها می‌رفتند و برای آنها طلب مغفرت می‌نمودند؛ اما بعداً از انجام چنین اعمالی

نسبت به منافقان نهی شدند (طبرسی،

مجمع البیان، ج ۵، ص ۱۰۰).

- از آیه ۲۱ سوره کهف معلوم می شود بعد از فوت اصحاب کهف مردم به زیارت آن قبور آمدند و به همین جهت بنا و مسجدی ساختند، و خداوند بعد از این داستان از چنین عملی نهی نفرموده و حتی با جمله «عَلَّوْا عَلَى أَمْرِهِمْ» ایشان را مورد تأیید قرار داده است (المیزان، ج ۳، ص ۲۸۵).

اهداف و آثار زیارت از منظر قرآن

۱. بهره‌مندی از فضل الهی

دست‌یابی به فضل و پاداش‌های الهی، از اهداف زائران کعبه است (مأئده: ۲). دست‌یابی به فضل و پاداش الهی مختص به زیارت کعبه نیست، بلکه زیارت امام زنده معصوم (ع) و نیز زیارت قبور پیامبران و امامان معصوم (ع) نیز می‌تواند به همین هدف و فلسفه انجام شود (بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۳۵۸).

۲. بهره‌مندی از ثروت و امکانات مادی

زیارت عامل بهره‌مندی از فضل الهی در مسائل اقتصادی و ثروت مادی است (مأئده: ۲)؛ زیرا مراد از «يَبْتَغُونَ فَضْلًا» می‌تواند درخواست افزایش مال باشد.

۳. رضایت الهی

یکی دیگر از اهداف زیارت بهره‌مندی از رضایت الهی و آثار آن است (مأئده: ۲). از نظر آموزه‌های وحیانی فرقی میان زیارت کعبه و زیارت مرقد پیامبران و معصومان (ع) نیست، بلکه زیارت معصومان (ع) سازنده‌تر است.

۴. درخواست دعا

یکی از اهداف و مقاصد کسانی که به زیارت پیامبر(ص) و معصومان(ع) مشرف می شوند، درخواست دعا از ایشان و بهره‌مندی از آن است (نساء: ۶۴). از نظر آموزه‌های قرآن، فرقی میان زنده یا غیر زنده بودن معصوم(ع) نیست؛ زیرا آنان شاهدانی الهی هستند (توبه: ۱۰۵) و می‌توانند شفاعت کنند.

۵. رشد و بهره‌مندی علمی

زیارت پیامبران و معصومان(ع) به هدف و انگیزه رشد و بهره‌گیری علمی آنان می‌تواند انجام شود؛ زیرا آنان درهای علوم الهی هستند (کهف: ۶۰ تا ۶۶).

۶. مغفرت الهی

زیارت می‌تواند به انگیزه بهره‌مندی از مغفرت و آمرزش الهی انجام شود (حجرات: ۲ و ۳).

۷. پاداش بزرگ الهی

کسی که به زیارت معصومان(ع) می‌رود از پاداش بزرگ الهی بهره‌مند می‌شود و خدا لطف خاصی به او خواهد داشت (حجرات: ۵).

آداب زیارت قبور در قرآن

در قرآن آداب و قواعد خاصی برای زیارت ذکر شده است:

- طهارت ظاهری مانند وضو و غسل زیارت و طهارت باطنی که همان قصد قربت و صفای دل است (طه: ۱۲) (توبه: ۱۰۸)
- پوشیدن لباس پاک و نو و عطر آگین کردن خود (اعراف: ۳۱)

- رعایت ادب در زیارت امام معصوم (ع) و با
صدای بلند معصوم (ع) را نطلبیدن و نخواندن (حجرات:
۳ و ۵)

- ایستادن در کنار قبر و دعا و درخواست مغفرت و رحمت برای اهل قبور
چنان که پیامبر (ص) انجام می داد (توبه: ۸۴).
- دعا و نیایش و درخواست از معصومان (ع) هنگام زیارت شان که یکی از آداب
مستحب است (توبه: ۸۴)
- درخواست اذن دخول در زیارت معصوم (ع) چه زنده و چه بر سر قبرشان (احزاب: ۵۳)
- سلام کردن (انعام: ۵۴)
- حضور قلب نسبت به یاد خدا و فروتنی و تواضع به درگاه اولیای خدا به عنوان مهمترین
ادب زیارت (بقره: ۵۸)

(برگرفته از پایگاه پرسمان وابسته به نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها)

مناسک قرآنی
در
حرم مطهر رضوی

آیین تحویل سال نو

از دیرباز به هنگام آغاز سال نو در رواق‌ها و صحن‌های حرم مطهر رضوی مراسم تحویل سال نو برگزار می‌شده است. این مراسم در عهد قاجار با حضور رجال مذهبی و علمی و سیاسی و همراه با پذیرایی و اطعام فقرا و اهدای عیدی به مدعوین صورت می‌پذیرفته است. در دوره پهلوی این مراسم با حضور نایب‌التولیه، استاندار، برخی رؤسای مهم کشوری و لشکری استان، مسئولان عالی‌رتبه و خدمه آستان قدس رضوی، مهمانان و زائران و مجاوران برگزار می‌شده است. به این صورت که مسئولان و مهمانان خاص در اتاق فوقانی ایوان طلای صحن عتیق کنار سفره هفت‌سین می‌نشستند و با خواندن ادعیه و اذکار مخصوص منتظر تحویل سال می‌شدند. زائران و مجاوران نیز در رواق‌ها و صحن‌های حرم مطهر به صورت دسته‌جمعی دعای تحویل سال را قرائت نموده، منتظر می‌نشستند تا با روشن و خاموش شدن چراغ‌های حرم، تحویل سال نوا اعلام شود. هم‌زمان با تحویل سال نو، در نقاره‌خانه شادیانه نواخته شده و زائران حاضر در حرم مطهر با ذکر صلوات و عرض تبریک به یکدیگر، به زیارت می‌پرداختند.

آیین تعطیر حرم

تعطیر حرم عبارت است از عطر افشانی حرم مطهر رضوی. این آیین نیز از گذشته‌های دور در حرم مطهر رضوی رایج بوده و از عطر و گلاب و مشک و عنبر و اسپند و عود و کندر و وسایلی مانند عطردان، گلاب دان، گلاب پاش، بخوردان، بخورسوز، عنبرسوز، عودسوز برای این منظور استفاده می‌کردند. در این مراسم ابتدا از گلاب و عود استفاده می‌شد اما با گسترش فضاهای مسقف، برای پرهیز از ایجاد دود حاصل از سوزاندن عود و عنبر، استفاده از آنها محدود به فضاهای صحن شد. به این ترتیب آیین عودسوزی در حوزه اماکن در ایام عادی، از دو ساعت قبل از نمازهای روزانه تا یک ساعت پس از آن انجام می‌شود. امروزه نیز به جهت افزایش بازدهی عطر افشانی رواق‌ها، تعطیر اماکن با استفاده از سیستم هواساز به وسیله عطرها مرغوب و درجه یک صورت می‌پذیرد.

عکاس: عالیہ سعادت پور

آیین شمع افروزی

به مراسم روشن کردن شمع در حرم مطهر به منظور ادای نذر و عهد و عرض ارادت به امام رضا(ع)، شمع افروزی اطلاق می شده است. تا پیش از دوره مظفرالدین شاه و تجهیز حرم مطهر به چراغ برق در سال ۱۳۱۸، افروختن شمع در قسمت های مختلف حرم مرسوم بوده است. پس از آن نیز این سنت منسوخ نشد زیرا در باور عامه افروختن شمع کاری مقدس محسوب می شد و پیشکشی و نذر و وقف شمع و سایر وسایل روشنایی امری رایج بود. یکی از اشیای به جامانده از دوران شمع افروزی داخل حرم، شمع دان فلزی با شاخه های بسیار است که در راهرو کفش داری صحن انقلاب (راهرو دارالسیاده) قرار داشته و آستان قدس آن را به شمع فروشان اجاره می داده است. پس از آن، زائران در بست های حرم اقدام به شمع افروزی می کردند تا این که در سال ۱۳۵۸ از روشن کردن شمع در آن مکان ها نیز جلوگیری شد. با این حال، شمع افروزی در برخی آیین های رسمی آستان قدس مانند مراسم شام غریبان امام رضا(ع)، مراسم شام غریبان امام حسین(ع) و مراسم صفه به صورت نمادین انجام می شود.

طرح اکرام رضوی

این طرح به برگزاری ضیافت افطاری به منظور بهره‌مندی مجاوران حضرت امام رضا(ع) از غذای متبرک مهمان‌سرای رضوی در ماه مبارک رمضان گفته می‌شود. سابقه اکرام رضوی به صورت گسترده سفره افطاری و پذیرایی از مجاوران با غذای گرم، از سال ۱۳۱۸ در خارج از حرم مطهر به وسیله سازمان‌های دیگر با مشارکت آستان قدس انجام می‌پذیرفت، اما از سال ۱۳۸۵ آستان قدس رضوی تصمیم گرفت اجرای آن را به صورت مستقل برعهده گیرد. براین اساس با توزیع دعوت‌نامه بین نمازگزاران مساجد، نمازخانه اداره‌ها، سازمان‌ها و نیز محلات به طور تصادفی از مجاوران حرم رضوی پذیرایی به عمل می‌آید.

در حال حاضر آستان قدس رضوی در ماه مبارک رمضان هر شب میزبان هزاران نفر از زائران بارگاه منور رضوی است که شامل خانواده‌های تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی(ره)، ایتام تحت پوشش و کودکان بی‌سرپرست مناطق گوناگون مشهد و جانبازان و معلولان شهرستان مشهد و خانواده‌های آنان است. همچنین از حدود ۲۰ سال پیش، بسته‌های افطاری شامل یک وعده غذای مختصر تهیه و هر شب به طور تصادفی در یکی از صحن‌های حرم بین نمازگزاران توزیع می‌شده است که این عمل اکنون در تمامی صحن‌ها صورت می‌پذیرد.

برنامه‌های فرهنگی طرح اکرام رضوی شامل قرائت ترتیل یک جز قرآن کریم، صلوات خاصه حضرت، مداحی، اقامه نماز جماعت مغرب و عشا، سخنرانی و برگزاری مسابقات فرهنگی است.

عکاس: علیرضا صفارزاده

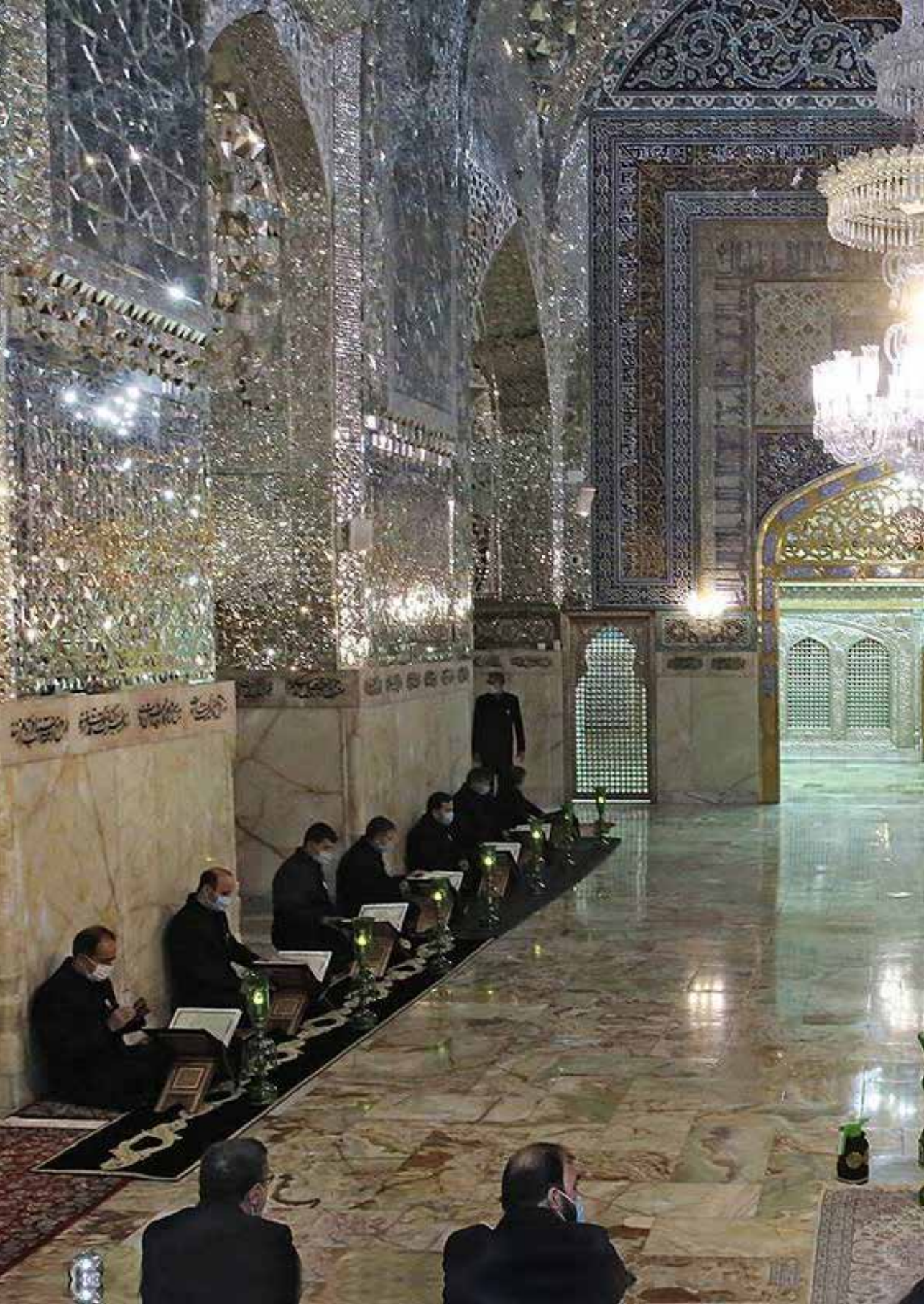
آیین صفة

به مراسم تلاوت قرآن و ذکر توسل به چهارده معصوم (ع) آیین صفة گفته می شود. صفة دارالحفاظ یا دارالسلام همه روزه در دونوبت، پیش از طلوع آفتاب و پس از نماز مغرب و عشا با حضور خادمان، حُفاظ و فراشان حرم مطهر برگزار می شود. نخست فراشان حرم، رواق دارالحفاظ و در صورت لزوم، رواق دارالسلام را قرق کرده، بعد از تنظیف و تطهیر، دو نوار پارچه مخملی سوزن دوزی را در راسته دیوارهای شرقی و غربی دارالحفاظ یا دارالسلام پهن کرده، روی هر کدام هفت رحل و جلو هر رحل لاله ای با شمع افروخته می گذارند. سپس قرآن ها را روی رحل ها قرار می دهند. بعد از آن، چهارده تن از حفاظ در دو گروه هفت نفری، طوری که پشت به بقعه مطهر نباشند، مقابل هم می نشینند. علاوه بر حضور فراشان در کنار در ورودی و خدام در داخل صفة و بالای رواق، استقرار سرکشیک معاون وی و سادات در صدر رواق از جمله تمهیدات این مراسم است. پس از آن، حفاظ، شروع به تلاوت زیر لب نموده، هم زمان، نخستین فرد گروه اول شروع به خواندن قرآن با صدای بلند و رسا می کند و سپس فقره نخست دعای توسل به ائمه اطهار خواجه نصیرالدین طوسی قرائت می شود و آخر فقره را گروه اول با صوت جلی تکرار می کنند. پس از آن، نفر اول گروه دوم، فقره دوم دعای توسل را می خواند و آخر فقره را گروه دوم تکرار می کند و بدین ترتیب فقره سوم را نفر دوم گروه اول و فقره چهارم را نفر دوم گروه دوم می خواند. در فقره هشتم، یک نفر از گروه اول و یک نفر از گروه دوم دعای توسل را می خوانند و تمام حضار قسمت آخر دعای توسل به امام معصوم را با صدای بلند تکرار می کنند. با رسیدن به

فقره دهم که ذکر توسل به امام رضا (ع) است همگی بلند شده روبه طرف مرقد منور امام اداى احترام مى کنند و مى نشینند با شروع فقره چهاردهم، همچنان که بقیه حفاظ زیر لب قرآن مى خوانند یکی از حفاظ با صدای بلند و رسا به تلاوت قرآن مى پردازد. حفاظ بعد از اتمام قرائت قرآن ها را بسته و به احترام حضرت مهدی (عج) بلند شده، روبه قبله به ساحت امام عرض ارادت مى کنند و ذکر توسل به امام دوازدهم خوانده مى شود. آنگاه، همچنان که ایستاده اند خطیب حفاظ، خطبه مخصوص حضرت رضا (ع) را مى خواند و چون به نام امام هشتم مى رسد همگی عرض ارادت و سلام مى کنند، سپس، خطیب ضمن دعا برای مسلمانان و مقام رهبری و طلب توفیق برای رشد و ترقی ملت، برای درگذشتگان درخواست آمرزش و قرائت فاتحه الکتاب مى کند. در آخر حفاظ نشسته و سجده شکر بجا مى آورند. آنگاه سرکشیک یا معاون او اولین قرآن و بعد از آن لاله و رحل را برداشته پس از بوسیدن به اولین حافظ مى دهد و آنان به ترتیب قرآن ها، لاله ها و رحل ها را بوسیده، دست به دست کرده، به فراشان مى سپرند تا در محل مخصوص قرار دهند. در پایان، حفاظ رواق را جارو مى کنند. این مراسم حدود یک ساعت طول مى کشد و حضور مرتب و منظم حفاظ هر شیفت در آن الزامی است. شایان ذکر است که این سنت هزار ساله، ثبت ملی شده است.

(برگرفته از کتاب آیین های حرم مطهر رضوی، گروه فرهنگ و سیره رضوی بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی)

قرآن در آراء اندیشمندان

گفتار دانشمندان و خبرگان یک رشته علمی، بهترین گواه بر راستی و بزرگی یک پدیده است. اندیشمندان بزرگ رشته‌های مختلف علمی و عرصه‌های معنوی، مسلمان و غیرمسلمان، به درازای تاریخ اسلام، قرآن را ستوده‌اند.

علامه محمد تقی مجلسی (ره)

شگفت از کسانی که قرآن را وانهادند و تنها به احادیث چنگ زده‌اند با این‌که روایات، چونان قرآن، محکم و متشابه دارد. بنابراین بایسته است با حالت تضرع در قرآن، تدبر و ژرف اندیشی کنند تا پروردگار تبارک و تعالی، حق را بر آنان بنمایاند.

(هشتصد نکته درباره قرآن، رضا باقی‌زاده)

آیت الله العظمی بهجت (ره)

قرآن کتابی است که پیغمبر ساز است؛ زیرا پیغمبران دو گونه‌اند: قسم اول، پیامبرانی هستند که از جانب خداوند به پیامبری تعیین شده‌اند. قسم دوم، پیغمبرانی که در اثر ایمان و عمل به دستورات قرآن، به کمالات پیامبرنایل می‌گردند. بنابراین قرآن، پیغمبران کمالی تربیت می‌کند و پیغمبر ساز است.

(مرکز تنظیم و نشر آثار آیت الله العظمی بهجت (ره))

آیت الله العظمی مکارم شیرازی

قرآن در مسأله حقوق انسان‌ها، تا آنجا پیش می‌رود که اجرای اصل عدالت را در حقوق افراد یک جامعه بر همه چیز مقدم می‌دارد و هشدار می‌دهد که نکند خصومت‌های شخصی یا روابط دوستانه مانع اجرای عدالت گردد.

(پیام قرآن، ج ۸، ص ۲۸۴)

آیت الله العظمی نوری همدانی

وقتی می‌گوییم فصل بهار موقع شکوفایی و بالندگی است، باید با قرآن هم به قدری انس و الفت گرفت که در دل‌های انسان‌ها اثر بگذارد و باعث بالندگی و شکوفایی فرهنگ اسلام در دل بشود.

(دیدار با خواهران فرهیخته، اسفند ۹۴)

آیت الله العظمی سبحانی

قرآن مجید، دریای ژرف ناپیدا کرانه است که هر چه دانشمندان درباره آن به بحث و بررسی بپردازند به ساحل آن نرسیده و جای کاوش همچنان باقی است به گونه‌ای که افزون بر چهارده قرن درباره آن تفاسیر گوناگونی نوشته شده و هر مفسری از زاویه خاصی به توضیح و تفسیر آن پرداخته باز حالت نهایی پیدا نکرده است.

(بخشی از پیام آیت الله سبحانی به دومین همایش فقه فعال)

آیت الله العظمی جوادی آملی

قرآن حبل الهی است که انس با آن و تدبّر در آن و ایمان و عمل به آن، انسان را بالای می‌برد و به مقام صالحین ملحق می‌سازد تا مستقیماً تحت ولایت الله قرار گیرد.

(قرآن در قرآن؛ ص ۲۴)

علامه حسن زاده آملی

قرآن، حروف آن اسرار، کلمات آن جوامع کَلِم، آیات آن خزائن، سوره‌های آن مدائنِ حِکَم، مدخل آن باب رحمت بسم الله الرحمن الرحیم، وقف خاصّ مخلوق فی احسن تقویم، واقف آن رحمان و موقوف علیه آن انسان است.

(صد کلمه در معرفت نفس؛ ص ۸۲)

آیت الله العظمی صافی گلپایگانی

قرآن کریم بیش از آن که کتاب چهارده قرن پیش و کتاب جوامع کوچک دنیا باشد، کتاب امروز و جامعه بزرگ جهانی امروز است و بیش از آن که کتاب امروز باشد، کتاب فرداها و

عصرهای آینده است، آنچه ثابت و مسلم است مجد و عظمتی که برای مسلمانان به آن صورت بی نظیر فراهم شد، از برکت تعالیم قرآن بود و هر سستی وضعفی که در هر عصر و زمان در ارکان جامعه مسلمین پیدا شد در اثر دوری از قرآن و هدایت های آن بود و یگانه راه جبران خسارت ها و ترمیم ضعف ها بازگشت به قرآن است.

(پیام به مؤتسان واعضای مؤسسه مهد قرآن)

استاد مرتضی مطهری (ره)

یک وظیفه قرآن یاد دادن و تعلیم کردن است. در این جهت مخاطب قرآن، عقل انسان خواهد بود و قرآن با زبان منطق و استدلال با او سخن می گوید؛ اما به جزاین زبان، قرآن زبان دیگری نیز دارد که مخاطب آن عقل نیست؛ بلکه دل است و این زبان دوم، احساس نام دارد. آن که می خواهد با قرآن آشنا گردد و بدان انس بگیرد، باید با این دوزبان آشنایی داشته باشد و هر دورا در کنار هم مورد استفاده قرار دهد. تفکیک این دوازهم، مایه بروز خطا و اشتباه و سبب خسران و زیان خواهد بود.

(قرآن در آثار شهید مطهری؛ مجله سروش وحی، فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۵، شماره ۲۲)

تولستوی اندیشمند و نویسنده مشهور روسی

در این کتاب آیات فراوانی است که به خوبی بر مقام عالی دین اسلام و پاکی روح آورنده آن گواهی می دهد (قرآن و کتاب های آسمانی دیگر، ص ۲۳۹).

ولتر (نویسنده و فیلسوف)

اگر تمام قرآن را از اول تا آخر بخوانید، یک واژه کودکانه در آن نخواهید یافت. قرآن در حقیقت مجموعه ای است از پندهای اخلاقی، دستورهای دینی، راز و نیاز به درگاه خداوند، هشدار و تشویق جهانیان و شرح سرگذشت فرستادگان خدا.

(نزبرو، جان، مطالعات قرآنی، ۲۰۲)

گوستاو لوبون (فیلسوف، مورخ، جامعه شناس)

مکتب اخلاق قرآن عالی ترین روش فضایل اخلاقی است. قرآن مردم را به صدقه

و احسان و پیوست با خویشاوندان و دادن حقوق مستحقان و مراعات بیوه‌زنان و درماندگان و اهتمام در امر آنها دعوت کرده و این ترتیب و آداب به مراتب بالاتر از انجیل و آداب آن است.

(گوستاولویون، کتاب تمدن اسلام و غرب)

جی مارگولیوت (دانشمند)

اقرار می‌کنم که قرآن مهم‌ترین موقعیت را در میان کتاب‌های مذهبی جهان به خود اختصاص داده است. گرچه قرآن در این طبقه ادبیاتی جوان‌ترین اثر به حساب می‌آید؛ تأثیر شگرفی را که بر عده زیادی از مردم گذاشته است.

(وات، موننگمری، تأثیر اسلام بر اروپای قرون وسطا، ۴۳)

رودول (اسلام شناس انگلیسی)

قرآن مقام والایی دارد، زیرا نام خداوند و خالق جهان و ستایش او را در میان ملل بت پرست نشرداد و آن را به همه کس اعلام کرد. اروپا نباید فراموش کند که مدیون قرآن است؛ همان کتابی که آفتاب علم را در میان تاریکی قرون وسطا (Dark Era) در اروپا جلوه‌گر ساخت.

(نزیرو، جان، مطالعات قرآنی، ص ۳۰)

جرنیه (دکتر فرانسوی)

من تمام آیه‌های قرآن را که در زمینه علوم طبیعی، بهداشت و طب بودند، مطالعه کردم و آنها را مطابق دقیق‌ترین قانون‌های علوم طبیعی و پیچیده‌ترین اصول ثابت شده علوم عقلی دیدم و یقین کردم که هزار سال قبل جز خدا، هیچ‌کسی بر روی زمین، از آن قوانین و اصول آگاه نبود، پس به حقانیت و خدایی بودن چنین کتابی ایمان آوردم.

(راتلیج، ادیان جدید در دیدگاه‌های جهانی، ۱۹۳)

جان دیون پورت

قرآن به اندازه‌ای از نقایص مبرا و منزه است که نیازمند کوچک‌ترین تصحیح و اصلاحی نیست و ممکن است از اوّل تا به آخر آن را خواند بی‌آن‌که انسان کمترین

ملامتی از آن احساس کند.

(کتاب سازمان های تمدن امپراطوری اسلام، استانیلاس گوپارد، ص ۱۱۱)

گوته (ریاضی دان، نویسنده و شاعر معروف آلمانی)

ما در ابتدا به دلیل وسوسه گری کشیشان و مخالفت آنها، از قرآن روی گردان بودیم، ولی طولی نکشید که این کتاب توجه ما را به خود جلب نمود و ما را دچار حیرت ساخت. بالاخره مجبور شدیم اصول وقواعد آن را بزرگ بشماریم و در مطابقت الفاظ آن با معانی بکوشیم... من معتقدم که این کتاب به زودی اثر نجات بخش و عمیق خود را در سراسر گیتی به جای گذاشته و بالاخره جهان مدار خواهد شد.

(قرآن و کتاب های آسمانی دیگر، عبدالکریم هاشمی نژاد، ص ۲۳۶)

ویل دورانت (مورخ و فیلسوف معروف آمریکایی)

قرآن در جان های ساده عقایدی آسان و دور از ابهام پدید می آورد که از رسوم و تشریفات ناروا و از قید مراسم بت پرستی و کاهنی آزاد است. ترقی اخلاق و فرهنگ مسلمانان به برکت این عقائد انجام گرفته و اصول نظم اجتماعی و وحدت جمعی را در میان آنها استوار کرده و به پیروی مقررات بهداشت ترغیب شان نموده و عقول شان را از بسیاری اوهام و خرافات و از ظلم و خشونت رهایی داده است.

(تاریخ تمدن ویل دورانت، عصر ایمان، بخش دوم، تمدن اسلامی، ج ۱۱، ص ۵۲)

ژوزف ارنست رنان (فیلسوف فرانسوی)

یک جلد کتاب است که همیشه مونس من است و هر وقت خسته می شوم آن را مطالعه می کنم تا درهایی از معانی و کمال به روی من گشوده شود و از مطالعه زیاد آن خسته و ملول نمی شوم. این کتاب، کتاب آسمانی مسلمانان است. اگر کسی خواسته باشد به کتابی که از آسمان نازل شده معتقد شود، آن کتاب فقط قرآن است، زیرا کتاب های دیگر آسمانی امتیازات قرآن را ندارند.

(پیامبر اسلام از نظر دانشمندان شرق و غرب، ص ۱۸۸)

نگارخانه

نقاشی خط؛ عنوان: هو الله

هنرمند: محمد علی فراستی؛ ابعاد: ۶۰ در ۹۰

موجود در گنجینه هنری موسسه آفرینش های هنری

نقاشی خط؛ عنوان: سوره توحید

هنرمند: محمد علی فراستی؛ ابعاد ۷۰ در ۱۰۰ سانتی متر

موجود در گنجینه هنری موسسه آفرینش های هنری

نقاشی خط؛ عنوان: و تعالی عما یشرکون
هنرمند: محمد علی فراستی
ابعاد: ۲۵ در ۳۵ سانتی متر
موجود در گنجینه هنری
موسسه آفرینش های هنری

نقاشی خط؛ عنوان: مالک یوم الدین
هنرمند: محمد علی فراستی
ابعاد: ۲۵ در ۳۵ سانتی متر
موجود در گنجینه هنری
موسسه آفرینش های هنری

نقش قرآن چون که بر عالم نشست
نقشه‌های پاپ و کاهن را شکست
فاش گویم آنچه در دل مضمر است
این کتابی نیست چیزی دیگر است
چون به جان در رفت، جان دیگر شود
جان چو دیگر شد، جهان دیگر شود
مثل حق پنهان وهم پیدا است این
زنده و پاینده و گویاست این
اندر او تقدیرهای غرب و شرق
سرعت اندیشه پیدا کن چو برق

علامه اقبال لاهوری

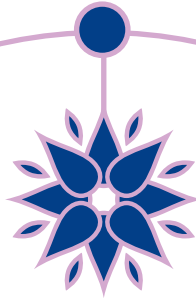

عکاس: سید شهاب الدین واجدی

دراپنه تمدن

به پیامبر گفته بودند یک جا می‌نشینیم و قرآن می‌خوانیم. صبح تا شب و شب تا صبح؛ «که شاید از عهده شکرش به درآییم». از عهده شکر خدایی که گفته بود عبادت همه دین نیست و دین همه اش عبادت نیست. در همان قرآن گفته بود. قرآنی که بعضی‌ها می‌خواستند فقط بخوانندش. فقط بخوانندش و نشنوند که صاحبش خواسته برونند دنبال دانش، دانش ساختن. ساختن انسان. انسانی که در سایه قرآن می‌تواند نه فقط خودش را که حتی جهان را بسازد. بهترین جهان را. جهانی قرآنی. جهانی که به عقل برکت می‌دهد. برکتی که می‌شود ابن سینا و خیام و زکریای رازی که به مدد قرآن می‌شوند کاشف گوشه‌های ناپیدای علم. در همین جهان است که بازکردن گره‌های زندگی مردم می‌شود دغدغه شیخ بهایی. در همین جهان است که هنرهم متعالی می‌شود. می‌شود تذهیب و نگارگری و معرق و منبت و هزار هنر دیگر. می‌شود نقاشی‌های روح‌الامین که در هر تماشا روح را جلا می‌دهند. می‌شود مینیاتورهای فرشچیان که جان را به عالم بالا وصل می‌کنند. در همین جهان است که علم حریم پیدا می‌کند و اتم، دارو می‌شود نه بمب اتم. در همین جهان است که انسان محترم می‌شود؛ آن قدر محترم که برای راهنمایی‌اش قرآن می‌فرستند. قرآنی که بعد از هزار و چهارصد سال هنوز هر بار ورقش بزنی حرف تازه‌ای دارد.

نظام تمدنی در قرآن

تمدن، جلوه‌گری کوشش‌های نظام
اجتماعی برای ساخت یافتن کنش‌های گوناگون
ایشان بر بنیاد هویت و معنایی مرکزی است. تمدن نشان از
شیوه ارتباط شئون گوناگون زندگی با یکدیگر و چهارچوب‌مند بودن این
روابط در بستر قاعده و قانون است. مبنای شکل گرفتن تمدنی که جلوه‌گر
پیشرفت و تعالی انسان باشد، چیزی جز تعالیم الهی نیست. از این روی آن زمان
که از تمدن واقعی سخن می‌گوییم، تمدنی را مورد اشاره قرار می‌دهیم که بر بنیاد
آموزه‌های بلند توحیدی بنا شده باشد. از این روی باید دید که نظام تمدنی از منظر
قرآن، چگونه نظامی است؟

اجزاء و مؤلفه‌های تمدن در قرآن

از قرآن کریم مؤلفه‌های مختلفی برای پیشرفت تمدنی برداشت می‌شود. مثلاً
قدرت در حکمرانی، یکی از مهم‌ترین ارکان تمدن پیشرفته بشر در قرآن محسوب
می‌شود که در موارد مختلفی مانند داستان غلبه حضرت یوسف (ع) بر معتبران
معبود، قدرت ذوالقرنین، قدرت ملوک حضرت داوود (ع)، حکومت پرشکوه و مقتدر
حضرت سلیمان (ع)، قدرت ملکه سبا و حکومت فرعون بازگو شده است.
مؤلفه توسعه شهری و عمران نمونه دیگری است که در داستان حکومت شکوهمند
حضرت سلیمان (ع)، برج‌های بلند فرعون، سدسازی قوم سبا، سدسازی و صنعت
ذوالقرنین و صنعت در حکومت حضرت سلیمان (ع) آمده است. مؤلفه هنری در
قالب معماری و مجسمه‌سازی و مانند آن نیز در قرآن برای بعضی تمدن‌ها ذکر شده
است. قرآن در کنار عمران شهرها، از کشاورزی و آبادانی زمین نیز یاد کرده است؛
مانند قصه‌های حکمرانی حضرت یوسف (ع)، زمین‌های آباد فرعونیان و باغ‌های
قوم ثمود. نمونه دیگر مؤلفه تمدنی در قرآن، ارتباطات فرهنگی و زبانی است که در
داستان فتوحات ذوالقرنین اشاره شده است.

نظام ارزشی در تمدن قرآنی

البته قرآن کتاب هدایت است و این مؤلفه‌های تمدنی در آن در نظام ارزشی تعریف شده است. قرآن ضمن توصیف قدرت تمدنی اقوام گذشته، مردم را از ظلم و کفر پیشینیان نهی کرده و نابودی یا عذاب ویرانگر بر تمدن‌های فاسد را گوشزد می‌نماید، همچنان که مُلک‌ها و تمدن‌های ارزشمند گذشته را موهبتی از سوی خداوند معرفی می‌کند. این نظام ارزشی در موضوعات مختلفی مانند اقتصادی، سیاسی و حقوقی و اخلاقی آمده است. به عنوان مثال اخلاق و مکارم اخلاقی، جزو مهمترین مسائل مطرح در دین مبین اسلام بوده و اهمیت آن تا بدان جاست که پیامبرگرامی اسلام (ص)، هدف رسالت خود را تکمیل مکارم اخلاقی معرفی نموده است. از انگیزه‌های مهم بعثت انبیا تزکیه نفوس و جان مردم از بیماری‌های روحی است که منشأ همه بد اخلاقی‌هاست.

ارزش‌های اعتقادی تمدن در قرآن

ارزش اعتقادی در نظام تمدنی قرآن به توحید و عبودیت و ولایت و مبارزه با شرک و استکبار است. مظاهر تمدنی مانند طبیعت باغ‌ها، انواع غذاها و گیاهان و درختان و باران، علم و معرفت و توان انتقال علم به دیگر نسل‌ها به خلقت خداوند نسبت داده شده است. ضمن اینکه این پدیده‌ها بیهوده آفریده نشده بلکه خداوند برای تفکر و تعبد و تقوای انسان خلق کرده است.

ارزش‌های حکمرانی تمدن در قرآن

قرآن نظام سیاسی ویژه‌ای را برای حکومت با همه جزئیاتش تعیین نمی‌کند؛ ولی حوزه سیاست را از دین جدا نمی‌داند و نگاهی کلی نسبت به چهارچوب حکومت متناسب با اهداف هدایتی‌اش دارد. الگوی حکمرانی در نظام ارزشی تمدن قرآن اغلب در قالب هدف ارسال رسولان یا مبارزه با حاکمان ظالم گذشته فهمیده می‌شود. یکی از مهم‌ترین اهداف حکمرانی در قرآن آشنایی با آیات خداوند، پاک کردن مؤمنان از پلیدی‌ها و

آموختن کتاب و حکمت است. هدف اساسی دیگر، برپایی عدالت و مبارزه با استکبار و حمایت از مستضعفان است. الگویی که قرآن ارائه می‌کند در راستای هدف تحقق حکومت الهی‌اند و مقصود از فرستادن پیامبران، قیام مردم برای برپایی عدالت بیان می‌شود: «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» (حدید/۲۵، ۵۷). ویژگی حکمران مانند هم‌نژادی و هم‌کیشی با مردم، هم‌زبانی و هم‌فرهنگی با آنان، خیرخواهی برای مردم، بندگی خداوند، رعایت تقوای الهی، منصوب بودن حکمران از سوی خداوند به عنوان پیامبر یا وصی پیامبر یا گمارده آنها نیز در مؤلفه حکمرانی قرآنی مطرح است.

ارزش‌های اقتصادی تمدن در قرآن

ساختار ارزش‌گذاری قرآن در نظام اقتصادی تمدنی بسیار پُررنگ است و در بسیاری از آیات احکام و قوانین زندگی اقتصادی مسلمانان بیان شده‌اند. قرآن مالکیت حقیقی همه اشیاء را از آن خدا می‌داند (آل عمران/۳، ۱۰۹) ولی حق مالکیت اعتباری و دنیوی انسان را به رسمیت می‌شناسد، از این رومال و کار دیگران محترم است و کسی حق ندارد از آن به شکل ناعادلانه بهره‌برد. در قرآن بهره‌مفید از اموال، پایبندی در معاملات، مبارزه با ربا، مخالفت با مال‌اندوزی در جامعه مظلوم و فقیر و از همه مهم‌تر رعایت عدالت شرط شده است.

ارزش‌های حقوقی تمدن در قرآن کریم

ارزش‌های حقوقی قرآن کریم بر اساس مبارزه با انواع ظلم و رعایت قطعی عدالت است. قرآن حقوق همه انسان‌ها را در چهارچوب عدالت انسانی معرفی می‌کند؛ اما ارشاد و تشویق به توحید و ولایت الهی نیز دارد و کرامت انسان را بر اساس تقوی الهی تعریف می‌کند.

(برگرفته از مقاله مؤلفه‌های تمدن مطلوب در قرآن، به قلم مرضیه سادات هاشمی
دوفصلنامه تخصصی مطالعات دین پژوهی / سال سوم / شماره پنجم / بهار و تابستان ۱۳۹۸ / ۴۳-۵۶)

تمدن سازی در قرآن

عدالت گستری

اگر جامعه‌ای بر اساس موازین حق و عدالت ایجاد شود و از آن عدول نکند، همچنان راه سعادت دنیوی و تکامل را طی خواهد کرد و لطف و برکات الهی هم شامل آن جامعه خواهد شد (اعراف: ۹۶).

علم گرایی و تولید آن

پیشرفت علوم مختلف در حوزه تمدن اسلامی، نتیجه اهمیتی است که قرآن کریم و پیامبر اکرم (ص) به عنوان هدایت کننده مسلمانان به علم و دانش می دادند.

آزادی و آزاداندیشی

بالندگی یک جامعه متمدن درگروهایی آن جامعه ازبردگی، استثمارواسارت‌های فکری، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی است. ازاین‌رو مبارزه با طاغوت‌ها و برداشتن بارسنگین رسوم سخت جاهلیت ازدوش انسان‌ها و آزادسازی آنان از زنجیرهای اسارت، ازنخستین رسالت‌های انبیای الهی است (اعراف: ۱۵۷).

اخلاق‌مداری

اخلاق، عامل پیونددهنده اجتماع انسانی، عامل بازدارنده خطا و نیز موجب رعایت حقوق دیگران درجامعه است وقرآن کریم جایگاهی ویژه برای ارزش‌های اخلاقی و رفتاری قائل است (بقره: ۱۷۷).

ایجاد خودباوری و اعتماد به نفس در جامعه

اندیشه، باور و منش و کنش انسان‌ها، عامل مباشر و فاعل قریب رخدادها و تحولات زندگی فردی و اجتماعی شان محسوب شود (رعد: ۱۱). با امکانات مادی و مولفه‌های معنوی که مهم‌ترینش خودباوری و اعتماد به نفس ملی است می‌توان در راه پیشرفت و توسعه و تمدن‌سازی گام برداشت.

وحدت‌گرایی و انسجام

یکی از مولفه‌های فرامادی نهادهای تمدن‌ساز، وحدت‌گرایی و انسجام است و قرآن کریم مسلمانان را به چنگ زدن به ریسمان الهی فراخوانده و آنان را از تفرقه و چند دستگی پرهیز می‌دهد (آل عمران: ۱۰۳).

قانون مداری

تأکید فزاینده قرآن بر حکومت قانون، بیانگر آن است که دین اسلام دینی مبتنی بر قانون و قانون مداری است (بقره: ۱۲۰ و ۱۴۵؛ رعد: ۳۷).

امنیت

آگردر جامعه ای امنیت برقرار شود، امید به زندگی، پیشرفت و ترقی در بسیاری از زمینه ها ایجاد می شود و آن جامعه از نظر اقتصادی نیز متحول شده، برکات و نعمت ها به سوی آن روانه می گردد (نحل ۱۱۲).

نخبه‌پروری
و به کارگیری
نخبگان علمی، سیاسی
اقتصادی و فرهنگی

جامعه توسعه‌یافته، جامعه‌ای است که بتواند نابغه‌های خلاق تربیت کرده و آنان را در خدمت برنامه‌ریزی و مدیریت کشور قرار دهد. در سوره یوسف، عبارت «إِنِّي خَفِيفٌ عَلِيمٌ» حکایت از لزوم «تعهد» و «تخصص» در حوزه کاری و مسئولیت دارد (یوسف: ۵۵).

استقامت
اجتماعی

از مولفه‌های تمدن‌سازی، پایداری در برابر مشکلات، صبر و مقاومت در مقابل دشمنان مستبد داخلی و مستکبران خارجی است. توکل بر خدا و صبر در راه او، جامعه را بیمه می‌کند و آخرت نیک نیز برای مؤمنان پایدار، تضمین است، چرا که صبر و وظفر هم‌زادند (احقاف: ۱۳ و ۱۴).

ارزشمند شمردن کار و تلاش در جامعه

در آیه ۱۰ سوره جمعه خداوند از مسلمانان می‌خواهد بعد از فراغت از نماز جمعه روی زمین پراکنده گشته و فضل خدا را جويا شوند. در جامعه‌ای که کار و تلاش ارزش تلقی شود و به کار اشتغال داشته باشند اقتدار اقتصادی حاصل می‌شود که زمینه‌ساز ایجاد تمدن خواهد بود.

توسعه و رفاه عمومی

فقر باعث گرایش انسان به زشتی‌ها و انحراف از راه راست است (بقره: ۲۶۸) از مولفه‌های تمدن‌سازی این است که اختلافات غیرعادلانه‌ای که در اثر بی‌عدالتی‌های اجتماعی در میان طبقه غنی و ضعیف پیدا می‌شود، از بین برود (حشر: ۷).

مبادله معرفتی با دیگر جوامع و ملل

مراد از تعارف در آیه ۳ سوره حجرات را می‌توان مبادله معرفتی میان ملت‌ها دانست که طبق آن می‌توان گفت شکوفایی استعدادها از طریق اجتماع با انسان‌ها و تشکیل جامعه شکوفامی‌گردد.

تساهل و مدارا

اسلام با آزاداندیشی و به دور از تعصبات قومی و قبیله‌ای، با ابزار کارآمد مدارا، همه را تحت یک لواگرد آورد و جامعه را به اعتدالی همه‌گیر رهنمون ساخت و تمدن اسلامی را به پیشرفت رساند (بقره: ۱۴۳).

The background is a dense, repeating geometric pattern in shades of blue, green, and gold. A large, dark blue circle with a thin purple border is centered on the page. Inside this circle, the title is written in white Persian script. Above and below the circle, there are small, stylized blue and gold decorative elements.

پیشرفت از منظر قرآن

جهان امروزین در سیطره غلبه اندیشه
انسان‌گرایانه و مادی، رفاه را آرمان خویش در نظر گرفته
و مسیر حرکت خود را تحقق آن قرار داده است. پس از رنسانس،
نظم جهانی با اتکا به علوم انسانی و تجربی بزرگ‌ترین هدف انسان را
دست یافتن به رفاه مادی به هروسیله‌ای در نظر گرفت. این رویکرد ارتباط انسان را
با وحی منقطع ساخت و سبک زندگی را به سوی مصرف‌گرایی هدایت نمود. این‌گونه
مسیر توسعه به جای مفهوم متعالی پیشرفت پیش روی جامعه قرار گرفت. این در حالی
است که در نگاه دینی، انسان به دنبال دست یافتن به سعادت است، سعادت‌ی که در
پرتو آموزه‌های وحیانی و راهنمایی پیشوایان دینی محقق خواهد شد. مسیر رسیدن
انسان به سعادت از دل مفهوم پیشرفت عبور می‌کند.

پیشرفت چیست؟

پیشرفت براساس آموزه‌های قرآنی، ناظر به کیفیت است که از آن به رشد تعبیر می‌شود.
انسان رشید از نظر قرآن به چنان جایی رسیده است که از نظر حکمت نظری و عملی
یعنی در حوزه دانشی و ارادی در حد کمال است. از این رو خداوند، رشید را دارای
تسلیم در برابر خدا (احقاف: ۱۵)، تقوا (هود: ۷۸) رعایت‌کننده حریم و حقوق دیگران
(انبیاء: ۵۱) و مانند آن می‌داند. بر این مبنا اگر این رشد و پیشرفت نسبت به جامعه
باشد، باید گفت که همین شاخص‌ها را نیز می‌توان در آن یافت. به این معنا جامعه
رشید و رشد یافته، جامعه‌ای تسلیم در برابر شریعت الهی و قوانین، حافظ ارزش‌ها، عامل
به خوبی‌ها، برپاکننده عدالت و انصاف و مراعات‌کننده حقوق دیگران است.

شاخص‌های انسانی

الف: شاخص‌های فردی

۱. تزکیه و تقوا و خودسازی: نخستین شاخص پیشرفت در جامعه اسلامی کسب تقوا
و خودسازی و تزکیه نفس است. (شعراء: ۲۱۴؛ جمعه: ۲؛ بقره: ۵۷؛ آیات بسیار دیگر)

۲. علم و دانش و معرفت: انسان‌ها باید به علمی دست یابند که حقایق هستی برای آنان آشکار شود. از آموزه‌های قرآنی به دست می‌آید که هر انسانی از طریق الهامات درونی و فطری چنین شناخت و دانشی را داشته و می‌تواند به شکل تفصیلی کسب کند (شمس: ۷ تا ۱۰) همچنین در این راه، تقوا و تزکیه نفس می‌تواند بسیار نقش داشته باشد؛ زیرا علوم الهی را در این باره برای اوشدنی می‌کند. (بقره: ۲۸۲؛ انفال: ۲۹)

ب: شاخص‌های اجتماعی

۱. تزکیه: از جمله مسئولیت‌های هر انسان در جامعه‌ای که در مسیر رشد و پیشرفت اسلامی گام برمی‌دارد آن است که وقتی خود را از زشتی‌ها و پلیدی‌ها پاک کرد و تقوا به دست آورد، دیگران را تزکیه کرده و آنان را نیز به سمت تقوا ببرد (شعراء: ۲۱۴).

۲. تعلیم و تربیت: یکی از شاخص‌های جامعه اسلامی این است که مردم، همانند پیامبران، همان‌طوری که به تزکیه دیگران اهتمام می‌ورزند به تعلیم دیگران نیز توجه داشته باشند (همان، آیات پیشین).

ج: شاخص‌های عمومی

۱. شاخص‌های علمی شامل علم اعتقادی؛ علم اخلاق و اخلاقیات؛ علم به حلال و حرام و شریعت؛ (آل عمران: ۷؛ حجر: ۸۷؛ زمر: ۲۳) (فرقان: ۵۲)

- علم پزشکی و طبابت که پیامبر (ص) علم را بر دو قسم تقسیم می‌کنند: علم الادیان و علم الابدان (بحار الانوار، ج ۱، ص ۲۲۰، ح ۵۲)

۲. شاخص‌های فرهنگی: فرهنگ بخش بزرگی از زندگی و سبک آن را در برمی‌گیرد. از مؤلفه‌های مهم فرهنگی در جامعه اسلامی، می‌توان به علم‌گرایی، عدالت‌خواهی، تعبد عقلانی، خرافه‌زدایی و مقابله با تقلیدهای کورکورانه، همکاری، همدلی، امر به معروف و نهی از منکر، هنجارگرایی، نابهنجارزدایی، ارزش‌گرایی، اصول‌گرایی، اصلاح در چهارچوب مبانی و اصول و مانند آنها اشاره کرد که در بسیاری از آیات قرآن بیان شده‌اند.

۳. شاخص‌های اجتماعی: بر اساس
آموزه‌های قرآنی جامعه اسلامی می‌بایست در حوزه
اجتماعی نیز پیشرفت ورشد یابد. شاخص‌های مهمی که قرآن در
این حوزه بیان می‌کند عبارت‌اند از:

- همکاری در امور اجتماعی و تقویت نیکوکاری و احسان به یکدیگر (مائده: ۲)
- افزایش ازدواج و موالید، ازدواج آسان و تامین مخارج آن از سوی اولیای شخص یا
اولیای امور جامعه (نساء: ۳؛ نور: ۳۲)
- اشتغال برای همه، تامین غذا و مسکن و حداقل‌های زندگی (مفهوم مخالف، آیه ۳۴
سوره حاقه و آیات دیگر)
- تکافل اجتماعی و بیمه و تامین نیازمندان (ذاریات: ۱۹؛ معارج: ۲۴ و ۲۵)

۴. شاخص‌های سیاسی:

- حمایت از مستضعفان عالم در برابر مستکبران و مظلوم در برابر ظالم بی‌توجه به مذهب
و دین و رنگ و جنس و میهن و نژاد و قوم (نساء: ۷۵ و ۹۸)
- اطاعت کامل از رسول خدا (ص) (آل عمران: ۳۱ و ۳۲)
- پذیرش ولایت آن رسول خدا (ص) (احزاب: ۳۶)
- پذیرش ولایت ائمه معصومین (ع) و اطاعت از ایشان (مائده: ۵۵)

۵. شاخص‌های قضایی و حقوقی: همه مردم حتی پیامبر (ص)، در برابر قانون یکسان
هستند و جایگاه و موقعیت اجتماعی و اقتصادی و مانند آن موجب خروج از دایره
حکم قانون و عدل نمی‌شود (اعراف: ۲۶؛ مائده: ۴۸ و ۴۹؛ شوری: ۱۵).

۶. شاخص‌های اقتصادی: از نظر آموزه‌های اسلامی، اقتصاد، قوام جامعه و ستون
اصلی آن است (نساء: ۵) توصیه‌های اقتصادی قرآن که با هدف تامین شرایط مناسب
زیست اجتماعی برای کمال‌یابی انسان و عبودیت و خلافت انسانی بیان شده است به
گونه‌ای که عدالت در تمام مراحل از تولید و توزیع و مصرف در نظر گرفته و اجرا شود.

۷. شاخص‌های بهداشتی جسمی و روانی: برپاکی جسم از پلیدی و خبثات و برپاکی

و طهارت روح از گناه و زشتی و پلشتی
تاکید شده است. شاخص‌های بهداشتی که قرآن
برای برای بهداشت روانی ارائه می‌دهد به اصولی چون مالکیت
و ربوبیت و علم و حکمت الهی یک آرامش دایمی و پایدار توجه دارد و
عبارت‌اند از:

- امنیت مالی، جانی، اقتصادی، بدنی و روانی و روحی: (نحل: ۱۱۲؛ بقره: ۳۸، ۶۲ و ۱۱۲)
- سرور و شادی که نشانه آن تبسم و گشاده‌رویی است (انشقاق: ۹)
- فرح نشانه و شاخصی از آرامش روانی و روحی نیست (آل عمران: ۱۸۸؛ غافر: ۷۵)
- دوری از سلامت روانی کاذب (آل عمران: ۱۸۸)
- جلوگیری از محدودسازی جمعیت و سقط جنین: (ذاریات: ۵۶ تا ۵۸) (انعام: ۱۵۱) (اسراء: ۳۱)

شاخص‌های غیر انسانی

تصرفات انسانی می‌بایست به گونه‌ای باشد که ضمن حفظ خلقت مبتنی بر حکمت
آفرینش، موجب اصلاح جهان و بهره‌وری به‌تر و بیشتر شود. پس نباید هیچ‌گونه فساد و
تباهی در زمین و موجودات آن پدید آید. مسئولیت انسان در برابر جهان این است که
آن را آباد کرده و به خوبی رشد و توسعه دهد تا به کمال بایسته و شایسته برسد و قابلیت
استفاده برای انسان را نیز بیابد بی آن‌که فساد و درخشکی و دریا و دیگر موجودات آن رخ
دهد (هود: ۶۱). در حالی که بر اساس فرهنگ‌های دیگر این رفتار موجب فساد و تباهی در
زمین شده است و دستاوردی جز فساد نداشته است (روم: ۴۱). بنابراین در چهارچوب
شاخص‌های اسلامی و قرآنی، رفتار آدمی باید محیط زیست را سبز و نیک‌نگه دارد و در
ارتقا و بهبود و اصلاح آن بکوشد.

(برگرفته از مقاله شاخص‌های پیشرفت و توسعه از دیدگاه قرآن، علیرضا حکمت‌خواه)

علوم قرآنی در مکتب اهل بیت (ع)

علوم قرآنی به سبب ارتباط و تعلق داشتن به قرآن کریم از اهمیت فوق العاده ای برخوردار بوده و دانشوران و اندیشمندان مسلمان را از قرن های آغازین تاریخ اسلام تاکنون برآن داشته تا پیوسته در این باره به مطالعه و تحقیق بپردازند.

با وجود آثار ارزشمندی که در علوم قرآنی نوشته شده، مسائل اختلافی و بحث برانگیز فراوانی در این موضوع دیده می شود به ویژه که مصنفات اصلی و نخستین علوم قرآنی توسط عالمان مکتب خلفا نوشته شده و مبتنی بر روایات و مبانی آن مکتب است.

از آنجا که تدوین تاریخ و حدیث اهل سنت در نیمه اول قرن دوم و پس از شهرت این گونه روایات تحریف شده و ساختگی آغاز شد، بخش نسبتاً زیادی از جعلیات و بدعت های مزبور به کتب تاریخی و حدیثی اهل سنت راه یافت و موجب شد که بسیاری از حقایق در میان انبوهی از روایات متعارض و ناهمگون گم گردد و یا به کلی باطل و نادرست شمرده شود. جهت گیری اصلی در این پژوهش که حاصل ۱۰ سال مطالعه و تدریس است، استخراج مطالب علوم قرآنی از روایات معصومان و روشن ساختن حقیقت در موارد اختلافی است.

این کتاب در ۱۱ فصل با عناوینی چون عترت گنجینه دانش قرآن؛ وحی از منظر قرآن و حدیث؛ چگونگی نزول قرآن؛ قرائت و قاریان قرآن؛ اسباب نزول و... به قلم حجت الاسلام دکتر علی اصغر ناصحیان و به همت دانشگاه علوم اسلامی رضوی تدوین گردیده است.

عمل در قرآن

نگاهی به فرایند عمل و گستره آن در آموزه های قرآنی

نویسنده در این کتاب با نظر داشت آموزه های اسلامی به بیان مفهوم عمل و نقش سازنده آن در بالندگی فرد و اجتماع پرداخته و با بیانی استدلالی و ساده در سه بخش، یکایک مردم را مخاطب ساخته و راه دستیابی به کردار صالح را آشکار نموده است. از امتیازهای این کتاب جامعیت آن است که در عین استدلالی بودن، به کاربردی نمودن مباحث نیز توجه ویژه دارد و از منابع و مآخذ معتبر و گسترده ای سود برده است.

این کتاب که به قلم رضا وطن دوست در ۳۱۴ صفحه و در سه بخش به شاخص های عمل؛ بایدها و نبایدهای عمل و آثار عمل می پردازد، به همت دانشگاه علوم اسلامی رضوی به زیور طبع آراسته شده است.

قرآن و پدیده‌شناسی نفاق و نفوذ

به انضمام سخنان مقام معظم رهبری (مدظله العالی) درباره نفوذ

نگاهی گذرا به تاریخ اسلام نشان می‌دهد که نفاق یکی از آسیب‌های جدی در جامعه اسلامی است که به گونه‌های مختلف زیان‌های گاه جبران ناپذیرش را به جای می‌نهد و باعث گسیختگی شالوده جامعه می‌شود. نفاق علاوه بر ایجاد دودستگی و تفرقه در میان مردم، موجب نفوذ دشمنان خودی و غیرخودی به درون ساختارهای دینی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و... می‌گردد. همین امر توجه به زمینه‌ها و علل شکل‌گیری نفاق را دوچندان می‌سازد.

این کتاب که به همت دانشگاه علوم اسلامی رضوی منتشر گردیده است، به قلم محمد میرزایی در شش فصل به مفهوم‌شناسی نفاق و انواع آن؛ عوامل پیدایش نفاق؛ تاریخچه نفاق در اسلام؛ نشانه‌های نفاق و ویژگی‌های منافقان؛ راهبرد مهار نفاق از دیدگاه قرآن کریم؛ نفاق، آثار و پیامدها می‌پردازد و با بررسی علل بروز نفاق از منظر قرآن کریم در سطوح فردی و اجتماعی، راهکارهای رفع و دفع آن را پیش می‌نهد.

بررسی تحلیلی روایات تفسیری امام رضا علیه السلام

برای فهم قرآن کریم به مثابه یک متن، راهکارهای ویژه آن را باید به کار بست. یکی از ضابطه‌های مهم در فهم قرآن، مراجعه به منبع معتبر است. منبعی که خود برآمده از اندیشه‌ای وحیانی باشد. این منبع در کلام نبوی، اهل بیت پیامبر (ص) شناخته شده است و در حدیث متواتر ثقلین، اینان و قرآن در کنار هم جای گرفته‌اند و هدایت، همسویی با این دو منبع اصیل اسلامی است. دو منبعی که بشر تا آخرین روز حیات کره خاکی، از این دو آشخور سیراب خواهد بود.

یکی از نمودهای مکتب اهل بیت (ع)، سیره علمی و عملی حضرت رضا (ع) است. در این بین روایات تفسیری آن امام همام نیز شایان توجه است. ایشان در این روایات افزون بر ارائه راهکارهای تفسیری و آسیب‌شناسی آن، به موضوعات مختلفی می‌پردازند و پرسش‌های اعتقادی و معرفتی مخاطبان را متناسب با فهم آنان پاسخ می‌دهند و تفسیری مناسب ارائه می‌کنند.

مرکز پژوهش دانشگاه علوم اسلامی و گروه علوم قرآنی و حدیث این دانشگاه با همکاری برخی استادان و دانشجویان به پژوهش حاضر همت گمارده‌اند که در ۸ جلد سامان یافته و در دسترس خوانندگان قرار گرفته است.

مراحل سه‌گانه پیشگیری از جرم در آموزه‌های قرآنی

جرم، کج‌روی و انحراف از هنجارهای اجتماعی از کهن‌ترین مشکلات اجتماعی انسان هستند که بحث درباره آنها به تشکیل ابتدایی‌ترین اجتماع‌های بشری بازمی‌گردد. واکنش اجتماعی در برابر این پدیده نامطلوب نیز هم‌زمان با وقوع نخستین جرم و انحراف و هنجارشکنی در شدیدترین نوع خود یعنی کیفر و مجازات بروز و ظهور یافته است. اصلاح و تربیت مجرم، بازپروری، اعمال اقدامات تربیتی، مبارزه با علت به جای معلول، جرم‌زدایی، کیفرزدایی و پیشگیری از وقوع جرم از جمله راه‌حل‌هایی هستند که محصول نگرش جدید به ماهیت جرم و عوامل موثر بر آن به ویژه شخصیت مجرم‌اند. به دنبال موفق نبودن نظام‌های کیفری در کنترل جرم و بزهکاری، امروزه سیاست جنایی کشورها در سطح ملی و نیز بین‌المللی، به سمت سیاست‌های پیشگیرانه گرایش پیدا کرده است. این پژوهش نشان می‌دهد که سیاست جنایی اسلام در مبارزه با جرم و انحراف به چه سمت و سویی گرایش دارد و راهکار اساسی آن کدام است. از آنجا که متن اصلی و منشأ همه آموزه‌های دینی قرآن کریم است، در این پژوهش تاکید بر تبیین آموزه‌های قرآنی در قلمرو پیشگیری از جرم است. این اثر به قلم قدرت‌الله خسروشاهی و به کوشش «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» و «بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی» منتشر گردیده است.

قرآن و خاورشناسان

از جمله فعالیت‌های بنیاد پژوهش‌های اسلامی، پژوهش و نشر علوم و معارف اسلامی نبوی و سیره اهل بیت عصمت و طهارت (ع) است و این امر با تشکیل گروه‌های پژوهشی و با استفاده از نخبگان حوزه و دانشگاه در راستای تامین نیازهای فرهنگی جامعه و نظام اسلامی و نسل جوان و زائران بارگاه منور رضوی صورت می‌پذیرد.

این مجموعه محصول بازخوانی، به‌گزینی و تنظیم موضوعی مقالات در قالب کتاب و مشتمل بر برگزیده مقالات فصلنامه علمی ترویجی مشکوة با عناوینی چون آسیب‌شناسی مطالعات قرآنی؛ خاورشناسان؛ نقدی بر تاریخ‌گذاری قرآن از دیدگاه برخی خاورشناسان؛ زبان منحصر به فرد قرآن؛ نقد آرای مستشرقان پیرامون آیات جهاد؛ مطالعات اخیر در زمینه قرآن در غرب جهت‌گیری‌ها و گرایش‌ها؛ دایره‌المعارف قرآن در یک نگاه است که در واقع نوعی پردازش اطلاعات، حفظ تراث فرهنگی و استفاده بهینه از دانش محسوب می‌گردد.

بررسی ریشه‌های قرآنی و حدیثی در اعتقاد به توسل

یکی از مسائلی که امت اسلامی همواره و به‌ویژه در شرایط امروز جهان به شدت به آن نیاز دارد، مسئله وحدت و یکپارچگی مسلمانان است. در آموزه‌های قرآنی و در کلام و سیره عملی پیامبر گرامی و اهل بیت ایشان به مسئله وحدت مسلمانان اهتمام ویژه‌ای شده است. بی‌تردید اختلاف و تفرقه میان مسلمانان در طول تاریخ محصول توطئه استعمارگران و دشمنان اسلام بوده است. در صدر اسلام یهودیان و منافقان با سیاست شیطانی خود آتش افروزی می‌کردند و امروزه دشمنان قسم خورده اسلام یعنی صهیونیست‌ها و مستکبران این نقشه شیطانی را دنبال می‌کنند و آنچه زمینه تحقق آن را فراهم می‌کند جهل و نادانی و تعصبات غیرمنطقی برخی از مسلمانان و نیز سرسپردگی بعضی از حاکمان کشورهای اسلامی به دشمنان است. یکی از موضوعات اسلامی و قرآنی بحث برانگیز که برخی آن را برخلاف توحید می‌دانند «توسل» است. مؤلف این کتاب با استناد به ریشه‌های قرآنی و حدیثی توسل این حقیقت را آشکار ساخته که توسل به معنای صحیح کلمه نه تنها شرک نیست بلکه با مبانی قرآنی و حدیثی و توحیدی کاملاً انطباق دارد. این کتاب مجموعه‌ای تدوین شده از سخنرانی‌ها و دروس پروفسور دکتر محمد طاهر القادری، اندیشمند مسلمان است که برای پاسخ به اشکالات و از بین بردن درک غلط و زدودن تعصب و عناد، آنچه را پیرامون موضوع در احادیث و روایات و قرآن آمده است مطرح کرده و با دلایل روشن، مفهوم صحیح توسل را بیان نموده است. این مجموعه به همت بنیاد پژوهش‌های اسلامی منتشر گردیده است.

کلام قدسی در هنر بشری جلوه‌های خلاقانه قرآن کریم

تجلی و ظهور قرآن کریم به عنوان کتاب مقدس مسلمانان و معجزه جوادانه پیامبر خاتم (ص) در قالب‌های گوناگون هنری، نشان‌دهنده اهتمام مسلمانان به کتاب آسمانی خود و نیز الهام‌گرفته از وجود جلوه‌های هنری در خود این کلام الهی است. قرآن کریم افزون بر تعالی درون‌مایه علمی و فرهنگی، گستردگی و گوناگونی معارف و معانی، انسجام و یکپارچگی و...، از نظر شکل و قالب و نیز آهنگ و موسیقی کتابی بسیار گیرا و دلنشین است. در سال‌های اخیر با برگزاری نمایشگاه‌ها، همایش‌ها و پژوهش‌های گسترده، به قرآن و جنبه‌های هنری‌اش در سراسر جهان به ویژه در غرب، توجه بسیاری شده است. نسخه‌های خطی گوناگونی از قرآن در سراسر جهان کشف شده که مورد بررسی و ترمیم قرار گرفته و رمزگشایی شده‌اند. کتیبه‌های قرآنی مسجدها و آرامگاه‌ها، واکاوی و از نظر تاریخ، قدمت، خوشنویسی، فرهنگ و جنبه‌های دیگر با پژوهش‌هایی دقیق و میدانی به طور بی‌سابقه‌ای موضوع تحقیق و بررسی بوده‌اند. این کتاب گزیده‌ای است از مجموعه مقالات همایش جهانی سال ۲۰۰۳ میلادی که در لندن برگزار شد. بیشتر مقاله‌های این کتاب با معیارهای پژوهشی و تحلیل‌هایی ژرف انجام شده است. اطلاعات ناب و دست اول بسیاری در زمینه‌های گوناگون هنری قرآن و کتیبه‌نگاری از معماری و خوشنویسی گرفته تا سکه‌شناسی و نسخه‌شناسی و بافتنی در آن به چشم می‌خورد؛ به گونه‌ای که هر کدام می‌تواند سرنخی برای پژوهش‌های ارزشمند دیگر نیز باشد. این مجموعه به همت بنیاد پژوهش‌های اسلامی در ۱۶ فصل منتشر گردیده است.

آخر خط

نامهٔ اوّل

از تو متنفرم! هم از تو، هم از پدرت! نگو چرا چون خودت بهتر می‌دانی. یادت هست که می‌گفتی بی‌من زنده نخواهی ماند! دیدی که تمامش دروغ بود! حال و هوای آنجا چطور است که همه چیز فراموش شده؟ دلم به حالِ خوش باوری‌ام می‌سوزد. تو تمام رویاهایم را نابود کردی. آخ محمد! کاش به خودمان فکر می‌کردی. البته گمان نکنی که بی‌تومی میرم، نه! من فقط کافی است که بخوایم تا تو دیگر در قلب و ذهنم نباشی. بگذار حالا که کار به اینجا رسیده، همه چیز را به تو بگویم. می‌خواهم با گفتن حقیقت، داغ بردلت بگذارم. تو گفتی عاشق شدی. آن اوایل، شنیدن عشق از زبانِ تو برایم خنده‌دار بود. آخر تو، بچهٔ یک مصالح‌فروش که توی پایین شهر بین یک عده پاپتی غربیتی بزرگ شده بودی چه داشتی که نگاهت کنم؟ ولی خبر بورسیهٔ تو و بعد از آن، نمراتِ خوب و آن آینده‌ای که می‌توانست پراز راحتی باشد، مرا وسوسه کرد. چون تو علاوه بر تمام این‌ها، چیزی داشتی که دوستش داشتیم؛ دوتا چشمِ معصوم که گمان می‌کردم چیزی جز صداقت توی آنها نیست، یا خواندن قرآنِ سر صبح با اون صدای خوش‌ت که مرا از خواب بیدار می‌کرد. انگار به قول پدرم کروکورم کرده بودی. ولی تو...

به تمام رویاهایم پشتِ پا زدی و رفتی. به تو گفتم پدرم آدم دارد، کمک می‌کند که تو آن طرح لعنتی‌ات را توی یکی از همین روستاهایِ نزدیک، بی‌سروصدا بگذرانی تا بعد

با هم پرواز کنیم به سمت آینده
 ولی تو حرفم را نشنیدی. همان روزها به تو گفتم
 که آدم کم صبر و بی طاقتی هستم. گفتم نمی توانم منتظرت
 بمانم؛ اما تو مرا ندیدی و رفتی. البته من فقط تو را مقصر نمی دانم. تقصیر
 پدرت هم هست. از همان هیبتش معلوم بود تو سرش چه می گذرد. مرد
 جبهه و جنگ! ولش کن این چیزها دردی از من دوا نمی کند! تو راه خودت را رفتی.
 من هم راه خودم را می روم. دیروز به کمک پدرم مطب رادیولوژی را افتتاح کردیم. کلی
 میهمان داشتیم. دوستان پدرم و هم دانشگاهی هایمان! دکتر کیوان هم بود. با یک
 دسته گل آمده بود و یک حلقه! همیشه از این صراحت و جسارت او خوشم می آمد.
 یک راست رفت سراصل مطلب. او هم بورسیه شده! می خواست با هم برویم. جوابی
 نداشتیم بگویم. هر چند برایم مرده ای، ولی نامت هنوز توئی شناسنامه ام مثل یک چیز
 اضافی که هیچ وقت نباید می بود، سنگینی می کند. از تو برایش گفتم. همه چیز را
 می دانست. می بینی؟ وقتی تو ادای انقلابی بودن درمی آوری و مرا نمی بینی، عوضش
 خدا دکتر کیوان را می فرستد تا دماغ امثال تو را به خاک بمالد.
 اگر جواب این نامه ام را ندهی، آن وقت بی حضور تو کارهایم را انجام می دهم. چمدان
 من پشت درآماده است. فکر می کردم سر عقل خواهی آمد. فکر می کردم دست از آن
 عقاید بی خودت می کشی، ولی حالا مطمئنم که بر نمی گردی و من مدام فکر می کنم
 این اتفاقات چه دخلی به ما داشت؟ آن سر مملکت عرب ها به جان هم افتاده اند که
 تو بروی؟ گیرم که ربطی هم پیدا شود! مگر امثال تو کم بودند؟
 تو باید به دنبال پیشرفت می بودی که نبودی، باید آینده خودمان را می دیدی که
 ندیدی و من هیچ وقت تو را نخواهم بخشید.

«نازنین»

نامه دوم

زینب جانم، سلام! نامه هایت به دستم رسید. می دانم که اصلاً دوست ندرای به اسم شناسنامه‌ات صدایت بزنت؛ ولی همیشه به تو گفتم من این اسم را خیلی دوست دارم. به نظرم از نازنین خیلی قشنگ تر است، ولی به قول خودت بی خیال! می روم سراصل مطلب. برخلاف تو که از این اتفاقات دلگیری، من این روزها خوشحالم به هزارویک دلیل. خوشحالم چون ما هم دیگر را خوب شناختیم. من مرد رویاهای تونیستم. قصد آزارتو را هم نداشته‌ام. تو گمان کن تمام این‌ها اتفاقی بود برای شناختن خودمان. من اینجا خودم را شناختم. اوایل شک داشتم که کاری را که انجام می دهم تا چه حد درست باشد. چرا که من هم دوست داشتم بروم دنبال زندگی، کار، پیشرفت و عشقم؛ ولی بعد از این که نامه توبه دستم رسید، مطمئن شدم که کارم درست است.

من اگر انتخاب کردم که طرحم را به مدت شش ماه در مناطق جنگی بگذارم، برای این بود که خواستم تنها به وظیفه شغلی خودم عمل کنم و بس. ولی دست‌های پدرم را خواهم بوسید که در آن روزهای جنگ و آتش، مثل خیلی‌های دیگر مردانه ایستاد و امروز با بدنی سوخته و پر از ترکش، افتخاری برای من و مادرم شده تا گردن فراز نام پدرم را به زبان بیاورم. که اگر او نبود امروز من و تو و امثال ما نمی توانستیم نام پزشک را در این مملکت یدک بکشیم. خدا به همراهت!

«محمد»

نگارخانه

جزوه قرآن - شماره ثبت ۱۵۸۶

خط کوفی، ابعاد ۲۵×۵/۱۷ سانتی متر

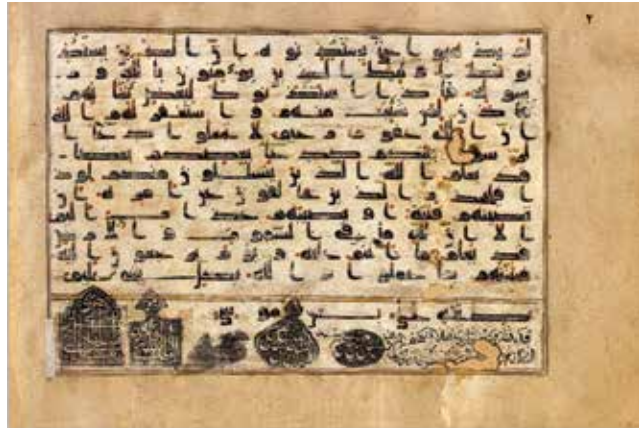
کاتب: منسوب به امام رضا (ع)

قرآن - شماره ثبت: ۳۳۸۲

خط کوفی، ابعاد: ۱۷×۵/۱۰ سانتی متر

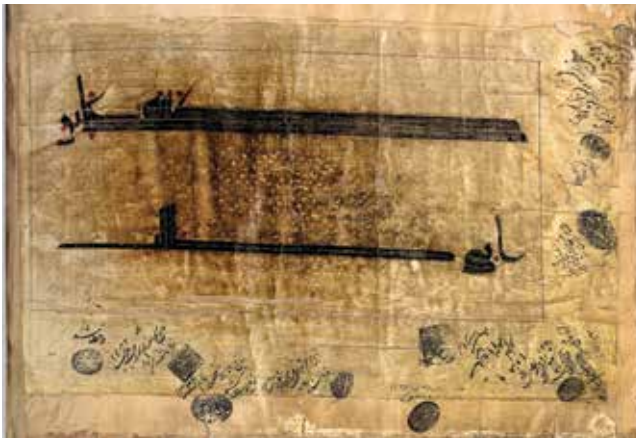
کاتب: منسوب به امام حسین (ع)

جزوه قرآن - شماره ثبت ۱۵۸۶
خط کوفی، ابعاد ۲۵×۵/۱۷ سانتی متر
کاتب: منسوب به امام رضا (ع)

جزوه قرآن - شماره ثبت: ۶
خط کوفی
کاتب: منسوب به امام علی (ع)

ای برگزیده همه انتخاب‌ها
قرآنِ تو کتابِ تمام کتاب‌ها
اندیشه تو تیشه به اصلِ بدی زده
ای ریشه همیشه‌ترین انقلاب‌ها
فخرِ فلک به توس که فانوس گشته بود
در کوچه‌های آمدنت، آفتاب‌ها
سر مشقِ آسمان و زمینی که نام توس
بر لوح شب نوشته به خطِ شهاب‌ها
خُم‌خانه‌ام بهشتی و جانم محمدی
من، مستِ مست از آن پُرپُر، نابِ ناب‌ها
من تکیه کرده‌ام به تو و پایمردی ات
در روزِ چون و چند و چه، روز حساب‌ها
سرگشته در مضایق وصف تو مانده‌ام
چندان که داده‌ام به سخن، آب و تاب‌ها
خورشید مکه! ماه مدینه! رسول من!
ای خاکسار مدحت تو، بو تراب‌ها
شمع زبان بریده چه لافد ز آفتاب؟
گنگم که در هوای تو دیده است خواب‌ها

حسین منزوی

نظام تمدن قرآنی و مکتب هنر رضوی

هرگاه از تمدن سخن گوئیم به ناگاه جلوه‌گری هنر در ذهن مان تداعی می‌شود. تمدن سازمان و ساختار نمود یافته از دل فرهنگ است که بروزی آشکار و محسوس دارد. فرهنگ هرگاه در چهارچوب مؤلفه‌های تمدنی ریشه‌دار در هویت و با بهره‌بردن از عناصر و فرایندهای تمدن ساز نمودار شود، مؤثر واقع خواهد شد. فرهنگ که بنیاد تمدن است ریشه در باورها و مبانی اندیشه‌ای یک جامعه در طول تاریخ دارد. برجسته‌ترین زبان برای فراوری این مفاهیم و اندیشه‌ها که جنبه‌ای ذهنی و شاید انتزاعی داشته باشند، زبان هنر است. هنر با برخورداری از ویژگی‌های مهمی چون جذابیت، برخورداری از خلاقیت، انعطاف‌پذیری، روایت‌گری، گسترده نفوذ وسیع و... رساترین و پرنفوذترین ابزار برای فراوری مفاهیم ذهنی به حوزه‌های ملموس و عینی برای مخاطب است. به دیگر سخن هنر مفاهیم بلند، سخت و پیچیده را به محصولاتی همه‌فهم بدل می‌سازد که مخاطب با شوق و اشتیاق به آن می‌پردازد و خودآگاه و ناخودآگاه از آن تأثیر می‌پذیرد. نباید فراموش کرد که روح زیبا دوست انسانی، همواره زیبایی ازلی را جست‌وجو نموده و در پیرگاره معنای آن قرار می‌گیرد. همین امر است که موجب می‌شود که هر انسانی با هر دین و مذهبی که در معرض هنرهای برآمده از فرهنگ اسلامی قرار گیرد مجذوب آن شده و در دایره معنای آن قرار گیرد؛ چرا که فطرت الهی او زیبایی برآمده از معانی و معارف الهی را دریافت کرده و از موهبت‌های معنوی آن بهره می‌برد. از این رو است که تمدنی که بر

بنیاد معارف الهی و وحی مقدس بنا شود
و مسیر پیشرفت انسان را در پیش گیرد، حتماً از جلوه‌گری
هنرهای برآمده از مبانی معرفت دینی برخوردار خواهد بود.
حرم مطهر رضوی نزدیک به هشت صد سال فضایی قدسی برای جلوه‌گری
هنرهای گوناگون بوده است. هنرهایی که در عین رنگارنگی و گستردگی، بر محور
مفاهیم و معارف رضوی و اسلامی شکل گرفته‌اند. این بدین معناست که هر نقش
و رنگ و عنصری که در هنرهای حرم مطهر رضوی، که گنجینه‌ای بی نظیر را ساخته
است، یافت می‌شود بدون تردید برآمده از یک معنا و مفهوم فرهنگ رضوی و
اسلامی است. این هماهنگی بی نظیر هنرها در حرم مطهر رضوی، با وجود این که از
نظر زمانی و حتی ساختارهای حکومتی در طول تاریخ یک دست نبوده‌اند حاصل
رویکرد واحد و یگانه معرفتی پسینی آنهاست.
قرآن و مفاهیم بلند آن اصلی‌ترین مبنا و مبدأ پدید آمدن این هنرهای چندگانه
است و همین امر زمینه این امر مهم است که همه این هنرها به گونه‌ای ریشه در
وحی و شریعت مقدس دارند.
این انبوه سترگ و کم نظیر هنری که ریشه در مبنایی واحد دارد، ظرفیت ایجاد
مکتبی مهم برای تمدن سازی را دارد. «مکتب هنر رضوی» به عنوان الگوواره‌ای
کم نظیر برای کشف چگونگی تبدیل ساختن مفاهیم و معارف قرآنی به پدیده‌های
محسوس هنری، گامی است مهم در فرایند ساخت تمدن نوین اسلامی.
مکتب هنر رضوی می‌کوشد تا زبان جلوه‌گری هنر برای ساخت تمدن نوین اسلامی
را تعریف کرده و راهکارهای عملیاتی و فرایندهای آن را ترسیم نماید. این گونه است
که با کمک مکتب هنر رضوی تمدن اسلامی بر بنیاد هدایت الهی شکل می‌گیرد و
زمینه ساز تبلور عرصه‌های اندیشه اسلامی در جریان محسوس زندگی خواهد شد.

برخی از فعالیت‌های قرآنی مراکز و مؤسسات آستان قدس رضوی

اداره علوم قرآنی حرم مطهر

فعالیت‌های دارالقرآن الکریم، شامل برگزاری جلسات متعددی از جمله موارد ذیل است:

- جلسات ترتیل قرآن کریم، همراه با بیان معارف قرآن کریم، بعد از نماز و به طور ویژه در ماه مبارک رمضان
- برگزاری حلقه‌های آموزشی قرائت دختران رضوی
- محفل قرآنی ابناء الرضا، قرائت قرآن و ارائه معارف دین در قالب قصه، نمایش و مسابقه در دارالقرآن الکریم
- کارگاه مهد الرضا
- کارگاه‌های نقاشی، قصه، نمایش، کاردستی، بازی، نیایش، قرائت و تدبیر کودکانه
- سوره‌های کوتاه قرآن کریم
- کلاس‌های آموزشی و مسابقات در رشته‌های حفظ، قرائت، تفسیر، روخوانی، روان‌خوانی، تجوید، ترتیل
- جشن قرآنی روز دختر (بانوی پیشتان) و محفل قرآنی دختران زینبی
- کارگاه‌ها و سامانه تلفنی پاسخ‌گویی به سوالات قرآنی و حدیثی
- کارگاه هنرهای قرآنی در رشته‌های خوشنویسی، نقاشی، تذهیب و معرق

مرکز امور قرآنی آستان قدس رضوی

مأموریت‌های این مرکز عبارت‌اند از:

- تبلیغ و ترویج قرآن کریم
- برگزاری محافل انس با قرآن کریم تحت عنوان کرسی تلاوت رضوی
- نشر و اهدای مصحف شریف
- برگزاری جشنواره و نمایشگاه قرآن کریم
- تدوین و عقد تفاهم‌نامه‌های همکاری در حوزه فعالیت‌های قرآنی با ارگان‌ها و دستگاه‌های مختلف، اعتبار مقدسه داخل کشور و خارج از کشور
- آموزش‌های عمومی و تخصصی قرآن کریم
- برگزاری دوره‌های آموزش روخوانی و حفظ قرآن کریم، صحت نماز و تدبر و تفسیر قرآن کریم در قالب طرح‌هایی در بازه‌های سنی مختلف

دیگراقدامات مرکز

- تولید سه سال متوالی برنامه رادیویی «نسیم باران» در ماه مبارک رمضان
- تولید بازی های قرآنی
- تولید و نشر کتاب های مهدالرضا
- تولید و نشر کتاب صفر تا صد قرآن کریم
- تولیدات رسانه ای مختلف اعم از کلیپ، تیزر، موشن گرافیک و برنامه تلویزیونی مهدالرضا
- مشارکت در تولید ویژه برنامه تلویزیونی آستان جانان در ماه مبارک ۱۴۰۲
- اعزام قاریان و حافظان بین المللی به کشورهای مختلف
- راه اندازی فعالیت های مرکز امور قرآنی در موقوفات قرآنی شهرهای اهواز، زاهدان، مشهد، کرمان و...

بنیاد فرهنگی رضوی

از جمله فعالیت های مدارس امام رضا (ع) عبارت است :

- برگزاری جلسات انس و الفت با قرآن در سطح دانش آموزان به علاوه ارائه برنامه های جذاب با محتوای قرآنی و کسب رتبه های ممتاز در مسابقات قرآن توسط دانش آموزان برجسته قرآنی
- تشکیل کانون نخبگان قرآنی دانش آموزی

دانشگاه علوم اسلامی رضوی

اختصاص رشته‌ای به نام علوم قرآن و حدیث در بخش‌های:

- گروه علوم قرآن و حدیث (به عنوان یکی از قوی‌ترین گروه‌های علمی در شرق کشور)
- منشورات قرآنی شامل: کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها، مجله علمی پژوهشی آموزه‌های قرآنی و نشریات دانشجویی زلال وحی و فراسو (مجموعه کتاب بررسی تحلیلی روایات تفسیری امام رضا(ع) از آخرین تالیفات این دانشگاه محسوب می‌شود)
- کسب رتبه‌های برتری در المپیادهای علمی و فرهنگی و مسابقات قرآن در عرصه‌های ملی و بین‌المللی توسط دانشجویان

بنیاد پژوهش‌های اسلامی

- گروه قرآن بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی پس از تأسیس در سال ۱۳۶۳، تلاش خود را برای ایجاد دانشنامه بی‌نظیر از علوم قرآنی با عناوین ذیل متمرکز کرده است:
- المعجم فی لغة القرآن وسر بلاغته
 - نصوص فی علوم القرآن

کتابخانه تخصصی علوم قرآن و حدیث

این کتابخانه با بیش از ۱۰۰ هزار منبع اطلاعاتی، کامل ترین کتابخانه قرآنی کشور محسوب می شود. محتوای موجود در این کتابخانه عبارت است از:

- ۷۳ هزار کتاب الکترونیکی
- ۲۷ هزار جلد کتاب چاپی
- بیش از ۱۰۰۰ حلقه سی دی
- و بیش از ۵۰۰ پایان نامه و نشریات تخصصی در این مجموعه گردآوری شده است.
- رونمایی از مصحف مشهد رضوی
- مرمت قرآن های خطی

موزه قرآن

- بیش از ۲۱ هزار جلد قرآن و جزوه قرآنی در مرکز نسخ خطی آستان قدس رضوی نگهداری می شود.
- بخش ویژه این گنجینه شامل قرآن های منسوب به دست خط ائمه اطهار (ع) است.

مرکز بین‌المللی چاپ و نشر قرآن کریم

قرآن‌های چاپ شده در این مرکز عبارت است از:

- قرآن ابراهیم سلطان
- قرآن بایسنغری
- مجموعه تذهیب‌های قرآنی (منتخب آثار دوسالانه)
- ۲ مجلد از شاهکارهای هنری در آستان قدس رضوی (منتخب قرآن‌های موزه قرآن)
- قرآن‌های ویژه عتبه مقدسه علوی
- قرآن با ترجمه انگلیسی وار دو
- قرآن‌های ویژه میهمانان خارجی رویداد مشهد ۲۰۱۷
- چاپ مصحف شریف در ۷ قطع، ۴۰ نوع، ۱۰ خط نگارش و ۸ نوع ترجمه

موسسه آفرینش های هنری

- فعالیت قرآنی برگزار شده در این موسسه عبارت است از:
- برگزاری جشنواره دوسالانه تذهیب های قرآنی با محوریت تذهیب و آرایه های قرآن کریم
 - بازآفرینی قرآن های نفیس موجود در موزه قرآن آستان قدس رضوی
 - تولید آثار هنری با محوریت آیات و مفاهیم قرآنی در مکتب هنر رضوان
 - حضور در نمایشگاه های قرآنی به عنوان رکن اصلی عرضه فعالیت های هنری
 - تولید و عرضه محصولات فرهنگی با مضامین قرآنی شامل: تصاویر، تابلوها، آثار حجمی و تزئینی، آثار رسانه ای و... جهت ارائه در نمایشگاه ها و عرضه در فروشگاه ها

انتشارات به نشر

از جمله فعالیت های قرآنی این موسسه عبارت است از:
انتشار حدوده ۳ نوع مصحف قرآن در تیراژه ۱۸۲۳۰۰ نسخه
این مصاحف شریف به صورت قرآن کامل و یا منتخب سوره، با ویژگی ها و مشخصات
متعددی از قبیل کتابت، ترجمه و تذهیب استادان و هنرمندان بنام و در سطرها و رنگ های
متنوع منتشر گردیده است.

آستانه مقدس حسین بن موسی الکاظم (ع) و آرامگاه شهید مدرس (ره)

فعالیت شاخص این مجموعه در حوزه قرآنی
عبارت است از:

- افتتاح دارالقرآن کریم در آستان مبارک و زیارتگاه شریف به منظور انضباط فعالیت های قرآنی
- برگزاری برنامه آموزشی حفظ، قرائت، تفسیر، روخوانی و روان خوانی مجلسی قرآن کریم

معاونت امور بین الملل

معاونت امور بین الملل آستان قدس رضوی در راستای تحقق دستور رهبر معظم انقلاب اسلامی (مد ظله العالی) مبنی بر ترویج معارف قرآن و عترت در جهان اسلام، پیشنهاد برگزاری جایزه قرآنی و بین المللی رضوان را در سال ۱۳۹۷ ارائه نمود و دوره نخست آن برگزار شد.

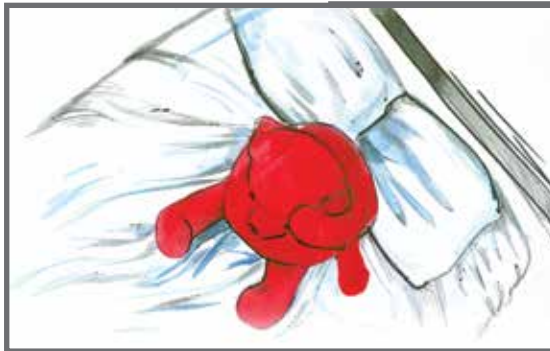

سراج منیر

برگزاری ۱۶ دوره جشنواره در دو مقطع سنی زیر ۱۸ سال و بالای ۱۸ سال در رشته های مختلف قرآنی مانند حفظ، قرائت، مفاهیم، صحیح خوانی نماز و اذان، سیره و معارف رضوی و... با هدف نشر و تبیین معارف قرآن کریم و مفاهیم نورانی ائمه اطهار (ع) به ویژه سیره امام رضا (ع)، ترویج فضیلت ها و ارزش های قرآنی و تقویت بنیادهای اخلاق اسلامی در بین کارکنان، خدام و خانواده های آنان.

دختر همسایه مون. اون ها طبقه هشتم اند. ما طبقه سوم! من از تو خیلی خوشم میاد. از همون روزی که دیدمت دوستت دارم. ممنون که اومدی پیشم!

اسمت چیه؟
این جا چه کار می کنی؟!

یادم نمیاد. شاید
داشتم بازی می کردم.

میای دست منو پیدا کنیم؟

اینجا چقدر به هم ریخته است.

من مُعْتَزَّ غَزَايَزه هستم و صدای منو از نوار غزه می شنوید. ساختمون
تخریب شده‌ای که پشت سر من می بینید نمونه کوچکی از جنایت علیه
کودکان اینجاست. هنوز تعداد دقیقی کودکانی که در این ساختمان مسکونی
به شهادت رسیدند مشخص نشده. پدر مادرها، اینجا اسم بچه هاشون رو
روی دست اونها می نویسند که موقع بمباران و شهادت بشه پیکر اونها رو
تشخیص داد. اصلاً چنین چیزی قابل تصور نیست...

من این عروسک رو از
پایین اون ساختمون در حال
فروریختن پیدا کردم. بعید
می دونم صاحبش از میون اون
حجم از آوار زنده بیرون بیاد.

